

Michał Janeczek
Akademia Nauk Stosowanych
im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie

Chronologiczny wykaz dzieł Jana Jonstona drukowanych do końca XVIII w.

Chronological list of works by Jan Jonston printed till the end of the 18th century

Abstract

The aim of the article is to verify the old selections of prints by Jan Jonston. The key issue here is a chronological list of his works till the end of the 18th century including 140 publications. The latest list of Jonston's works has been made on the basis of all the sources and materials available. It allowed to complete his output with texts unknown before. The author used the chronological list of all Jonston's works to carry out a bibliological analysis of his complete works and the way it was received.

Keywords: Jan Jonston, bibliographic list, library catalogues, old print, publishing houses of the 17th and 18th centuries, reception of scholarly works, European printing

Słowa kluczowe: Jan Jonston, spis bibliograficzny, katalogi biblioteczne, starodruki, oficyny wydawnicze XVII i XVIII w., recepcja dzieł naukowych, drukarstwo europejskie

Kompetentne badania historycznoliterackie i bibliograficzne obejmujące życie i dorobek Jana Jonstona wymagają czasochłonných przygotowań i dużego nakładu pracy, bowiem literatura podmiotowa i przedmiotowa jest na tyle obszerna, że samo zapoznanie się z nią będzie już sporym wyzwaniem dla naukowca, który dopiero zaczyna zgłębianie tego tematu. Zanim sporządzona zostanie chronologiczna prezentacja dzieł Jana Jonstona, warto prześledzić, jak to czynili autorzy wcześniejszych spisów, by w ten sposób zapoznać się nie tylko z ich osiągnięciami (przede wszystkim z kompletnością spisów), ale także obowiązującą wówczas metodologią badań bibliograficznych.

Najwcześniej pozbierał informacje o Jonstonianach Jerzy Chrystian Arnold, który w 1805 r. dał obszerny wykład na ten temat na posiedzeniu Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk¹. Historyk nauki i lekarz, a także leszczynianin odnotował 23 dzieła Jonstona, w tym kilka wznowień i przedruków, osobno księgi wchodzące w skład *Historiae naturalis...* oraz komentarze, dzieła niewydane drukiem, listy, mowy akademickie. Arnold tylko niektóre tytuły przytacza w oryginalnym brzmieniu, wiele bowiem zastępuje polskimi odpowiednikami, a prócz tego w kilku przypadkach druk identyfikuje za pomocą krótkiego opisu treści dzieła.

Kilka lat później wiadomości o pracach Jonstona pomieścił Feliks Bentkowski w kompendium zatytułowanym *Historia literatury polskiej...*² Jego wykaz obejmował 19 dzieł³, których łączna liczba pierwodruków i wznowień osiągnęła 60 wydań i 8 tłumaczeń. Bentkowski podawał tytuł w formie skróconej, nie zawsze pełen adres wydawniczy, format publikacji i adnotacje historyczne do dzieła. Nie ustrzegł się pomyłek, jak choćby wtedy, gdy informuje, że *Thaumatographia naturalis...* po raz pierwszy drukowana była w 1630 r. Niewątpliwie wykaz ten był punktem wyjścia dla następnych bibliografów, którzy przejmowali go nierzadko z tymi samymi błędami.

Jak znaczącą postacią był Jonston, uświadamia nam Stanisław Kościński. Większość biogramów, które przygotował na potrzeby swojego słownika⁴, ma objętość od kilku do kilkunastu wersów tekstu. Dla autora *Dendrographias...* zarezerwował prawie dwie strony. Jest to niejako

¹ Druk w: Jerzy Chrystian Arnold, *Wiadomość o życiu i dziełach Jana Jonstona...*, „Roczniki Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk”, 7 (1811), s. 132–151.

² Feliks Bentkowski, *Historia literatury polskiej wystawiona w spisie dzieł drukiem ogłoszonych*, t. 2, Warszawa–Wilno 1814, s. 399–406.

³ W rzeczywistości, gdyby liczyć każde dzieło z własną kartą tytułową osobno, tak jak to czynimy w niniejszym artykule, jest tych pierwodruków 24, przy czym sam Bentkowski podaje w wątpliwość, czy drukiem wyszła praca pt. *Historia naturalis de herbis et plantis* (1674).

⁴ Stanisław Kościński, *Słownik lekarzów polskich...*, Warszawa 1888, s. 201–203.

podsumowanie dotychczasowej wiedzy o twórczości Jonstona⁵. Kościński poinformował w swoim wykazie o 31 dziełach mających łącznie 92 wydania (prawidłowo bibliografuje osobno każdą księgę *Historiae naturalis*...). Obowiązywał oczywiście XIX-wieczny standard opisu bibliograficznego – skrócony i nierzadko niepełny.

W 1901 r. ukazał się tom 18. ogólnego zbioru *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera⁶. Wykaz pism Jonstona jest na stronach 613–619, potem jeszcze dwie strony druków, głównie okolicznościowych, odnoszących się do jego osoby. Krakowski bibliograf odnotował 98 edycji dzieł Jonstona drukowanych do końca XVIII w. Jak to zwykle u niego bywa, niektóre opisy są bardzo rozbudowane i opatrzone komentarzami, obok nich występują informacje zdawkowe, niepełne lub wręcz nieprawdziwe, co weryfikowali już następni znawcy Jonstonianów.

Tadeusz Bilikiewicz opublikował solidną monografię pt. *Jan Jonston (1603–1675). Żywot i działalność lekarska*, w której zamieścił „zestawienie dzieł Jonstona treści wyłącznie lub częściowo lekarskiej”⁷. Odnotował w niej 13 dzieł medycznych w 37 edycjach, do tego dołączył wykaz komentarzy uczynionych przez Johanna Michaelisa i Theophile’a Boneta. Na temat dzieł o treściach niemedycznych pisał w części zasadniczej i trzeba podkreślić, że jest to bogate źródło informacji nie tylko o drukach, ale też o listach, a nawet dziełach sfingowanych przez nieuczciwych pisarzy.

Po II wojnie światowej piśmiennictwo Jonstona zostało zebrane w drugim tomie *Bibliografii literatury polskiej „Nowy Korbut”*⁸, ale zdecydowanie był to krok wstecz w stosunku do przedwojennych wykazów. Przede wszystkim autor hasła podał bardzo okrojony wykaz opublikowanych dzieł (tylko 12 pozycji⁹), niekompletna, nawet jak na tamten czas, jest też lista wznowień i przedruków. Bibliografia była natomiast ważnym źródłem wiedzy o najnowszych wtedy opracowaniach dotyczących XVII-wiecznego lekarza.

⁵ S. Kościński odwołał się do następujących opracowań: J.Ch. Arnolda, *Wiadomość o życiu...; Dictionnaire des sciences médicales: Biographie médicale*, t. 5, wyd. F.P. Chaumeton, F.V. Mérat de Vaumartoise, Paris 1822, s. 363–365; Józef Łukaszewicz, *Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794*, t. 1, Poznań 1849, s. 382; Jerzy Samuel Bandtkie, *Historia drukarni w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim...*, t. 1, Kraków 1826, s. 329–330; Michał Wiszniewski, *Historia literatury polskiej*, t. 8, Kraków 1851, s. 78–79; Lucyan Siemiński, *Jan Jonston*, „Tygodnik Illustrowany”, 38 (1860), s. 341–342.

⁶ Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 18, Kraków 1901, s. 613–620.

⁷ Tadeusz Bilikiewicz, *Jan Jonston (1603–1675). Żywot i działalność lekarska*, Warszawa 1931, s. 96–105.

⁸ *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, t. 2: *Piśmiennictwo staropolskie. Hasła osobowe A–M*, oprac. zespół pod kier. Romana Pollaka, Warszawa 1964, s. 293–295.

⁹ 17 pozycji, jeśli liczyć osobno każdy tom *Historiae naturalis*...

Całościowego wykazu druków Jonstona nie znajdziemy także w bibliografii przygotowanej przez Helenę Plucińską na potrzeby publikacji dokumentującej materiały pokonferencyjne, wydanej w Warszawie w 1978 r.¹⁰, aczkolwiek jest on chyba najbardziej kompletny spośród wszystkich dotychczasowych zestawień. Od razu jednak można zauważyć, że treść bibliografii podmiotowej nie była weryfikowana, bowiem opisy katalogowe z wcześniejszych książek przejęte zostały wraz z poczynionymi tam uwagami i niestety też błędami. Plucińskiej nie udało się zarejestrować wszystkich wydań, opuszcza np. edycję *Historia universalis civilis & ecclesiastica...*, drukowaną przez Jorisa Abrahamsza van der Marscego w Lejdzie w 1638 r. Nie jest to jakieś rzadkie wydanie, mają je np. Biblioteka Narodowa (sygn. SD XVII.1.383) i Biblioteka Raczyńskich (sygn. 244.I). Łącznie autorka bibliografii odnotowała 27 dużych dzieł Jana Jonstona (należało pominąć dwie ostatnie pozycje, czyli listy leszczynianina do Andreasa Senftlebena i rękopiśmienny wykaz księgozbioru Jonstona, wydany drukiem dopiero w XX w.¹¹), jedno tłumaczenie i jeden wiersz okolicznościowy; ogółem teksty te miały 106 wydań do końca XVIII w.

Warto przypomnieć, że w 1990 r. staraniem Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. S. Grochowiaka w Lesznie ukazał się rejestr bibliograficzny w wyborze dotyczący Jana Jonstona, przygotowany z okazji mijającej wówczas 315. rocznicy jego śmierci¹². Spis opracowała Wioletta Matuszewska, która we wstępie zaznaczyła, że „bibliografia sporządzona została z myślą o uczniach, regionalistach i innych zainteresowanych sylwetką tego wybitnego człowieka”¹³. Wkradło się tam kilka błędów (m.in. literówki w nazwiskach), kilka też przeniesionych zostało z wcześniejszych bibliografii (np. błędne informacje o angielskich edycjach dzieła *Idea universae medicinae practicae...*).

Ostatni poważny wykaz prac Jonstona, ułożony w porządku alfabetycznym, zamieszczony został w książce *The letters of Jan Jonston to Samuel Hartlib*¹⁴. Wyróżnia się on tym, że jest przejrzysty, choć również

¹⁰ Helena Plucińska, *Bibliografia*, [w:] *Jan Jonston. Lekarz i uczyony XVII wieku. Materiały Sympozjum Naukowego Leszno–Lubin 6–8 czerwca 1975*, red. Józef Babicz, Helena Ostromięcka, Aleksander Piwoń, Warszawa 1978, s. 247–263. Bibliografia podzielona została na: dzieła Jana Jonstona w ujęciu tabelarycznym, spis prac w ujęciu chronologicznym, wykaz druków okolicznościowych z epoki mających związek z Jonstonem, dzieło tłumaczone, literatura przedmiotowa.

¹¹ Zob.: *Nieznaný rękopis Jana Jonstona. Wykaz pozycji podręcznego księgozbioru*, odczytała i wstępem zaopatrzyła Halina Sadowska, Lubin 1975.

¹² *Jan Jonston 1603–1675 (bibliografia – wybór)*, oprac. Wioletta Matuszewska, Leszno 1990.

¹³ *Ibidem*, s. 4.

¹⁴ Jan Jonston, *The letters of Jan Jonston to Samuel Hartlib*, transcribed & transl. into English & Polish with an introd., notes and bibliogr. William J. Hitchens, Adam Matuszewski, John Young, Warsaw 2000, s. 225–240. Podobnie jak wcześniej H. Plucińska, tak i autor tej bibliografii podzielił ją na: dzieła Jana Jonstona, druki okolicznościowe z XVII w. dotyczące Jonstona, dzieło tłumaczone, literatura przedmiotowa.

niepozbowiony wad. Wynikają one z tego, że autor bibliografii znów nie sięgnął do źródeł, lecz bezkrytycznie przepisał informacje z wcześniejszych opracowań. Pojawiają się więc nieścisłości i przekłamania odnośnie do edycji takich dzieł, jak: *Historiae naturalis...*, *Idea universae medicinae practicae...* czy *Polyhistor...* Ewidentnym błędem jest zaliczenie druku *Carmina* (poz. 3 tamtego wykazu) do dorobku Jonstona. W istocie chodzi o zbiór wierszy czczących jego pamięć pt. *Lessus honori exequiarum...* (Brigae [1675]), w którym pojawia się nazwisko Jonasza Jonstona, prawdopodobnie bratanka zmarłego. Pomijając ten kazus, spostrzegamy, że wykaz prac Jonstona liczy 34 dzieła.

Przegląd stanu badań nie będzie wyczerpany, jeśli nie wspomnimy o Adamie Matuszewskim, pracowniku Instytutu Historii Nauki PAN w Warszawie, który przez wiele lat zajmował się Janem Jonstonem¹⁵. Szczególnie cenne są jego spostrzeżenia biograficzne, uwagi na temat zawartości merytorycznej poszczególnych dzieł, a także gruntownie przebadana korespondencja wychodząca od Jonstona i przychodząca na jego nazwisko, natomiast jeśli chodzi o informacje bibliograficzne, to tu niestety zdarzają się błędy wynikające z podpierania się istniejącymi już wcześniej spisami.

Jak to możliwe, by kolejni badacze wpadali w tę samą pułapkę i powielali te same błędne informacje? Umówmy się, że mniej więcej do roku 2010 przygotowywanie bibliografii wiązało się z wieloma trudnościami. W celu sporządzenia rzetelnego wykazu należało samemu odwiedzać biblioteki i wertować katalogi, by nie pominąć niczego istotnego dla badań naukowych. Można też było rozesłać kwerendę do wielu instytucji, licząc na rozległą i kompetentną informację zwrotną. Sięganie przez badaczy do drukowanych bibliografii i katalogów to naturalny odruch,

¹⁵ Zob.: Adam Matuszewski, *Jan Jonston. Outstanding scholar of the 17th century*, „Studia Comeniana et Historica” 39 (1989), s. 37–53; *idem*, *Jan Jonston's letters to Samuel Hartlib as the source of information about Jan Amos Komensky (Comenius)*, „Studia Comeniana et Historica”, 55–56 (1996), s. 161–164; *idem*, *Odrębność i stereotypowość życia umysłowego w Lesznie w XVII wieku*, Leszno 1998, *passim* (nazwisko Jonstona pada tu 399 razy); *idem*, *Problematyka naukowa i pedagogiczna w korespondencji Jana Jonstona z Samuelem Hartlibem z lat 1628–1645*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 3–4 (2000), s. 231–240; *idem*, *Jan Jonston (1603–1675), przyrodnik, lekarz, historyk, pedagog*, [w:] *Jan Jonston w 400-lecie urodzin (1603–2003). Europejskość myśli i twórczości naukowej Jana Jonstona po czterech wiekach. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej w Lesznie 23 maja 2003 r.*, red. Alojzy Konior, Leszno 2003, s. 10–16; *idem*, *Mało znane listy Jakuba Sachsa von Lawenheimb do Jana Jonstona z lat 1661–1665 jako źródło do poznania współpracy i obiegu informacji naukowych pomiędzy XVII-wiecznymi uczonymi*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1 (2004), s. 129–132; *idem*, *Enchiridion ethicum Jana Jonstona a podręczniki etyki Arystotelesa i Bartłomieja Keckermanna – podobieństwa i różnice*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 3–4 (2006), s. 243–250; *idem*, *Jonston Jan*, [w:] *Słownik biograficzny Leszna*, t. 1, red. Barbara Głowinkowska, Alojzy Konior, Leszno 2011, s. 268–272; *idem*, *Popularyzacja nauki europejskiej w twórczości Jana Jonstona*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 3–4 (2011), s. 57–75.

powstrzymujący człowieka przed wyważaniem otwartych już drzwi i pozwalający zaoszczędzić czas na inne czynności. W każdym przypadku jest to przejaw silnego zaufania do czyjejś pracy...

Po roku 2010 naukowcy zyskali nowe narzędzie przydatne do tworzenia zestawień bibliograficznych – internet. Oczywiście istnieje on znacznie dłużej, ale można powiedzieć, że dopiero dziesięć czy piętnaście lat temu katalogi biblioteczne OPAC stały się, obok katalogów kartkowych i drukowanych, równorzędną platformą informacji naukowej. Katalogi elektroniczne wciąż nie są doskonałe: opisy starszych książek (np. starodruków) bywają konwertowane z tradycyjnych kart katalogowych, wobec czego dane mogą być niepełne albo błędne. O ile mniejsze biblioteki szybko uporały się z przeniesieniem opisów do internetu, o tyle duże ciągle nad tym pracują, dlatego przy wyszukiwaniu informacji obowiązują dwa źródła: stary katalog kartkowy i nowy komputerowy.

Głównym zamysłem autora niniejszego artykułu było przygotowanie odświeżonego zestawienia dzieł Jana Jonstona drukowanych do końca XVIII w. bazującego na wszystkich dostępnych w 2023 r. materiałach i typach katalogów. Chodziło przede wszystkim o zweryfikowanie dawnych informacji w tym zakresie oraz potrzebę przekonania się, jak internet wpłynie na kompletność wykazu – liczbę dzieł i kolejność wydań. Zaprezentowany w dalszej części wywodu chronologiczny spis Jonstonianów posłuży do analizy bibliologicznej całego dorobku leszczynianina. Przyjrzymy się zatem recepcji, jakiej podlegała twórczość jednego z najwybitniejszych uczonych doby baroku. Zastanowimy się nad popularnością wybranych dzieł, wskażemy szczególnie istotne daty z punktu widzenia kolejnych edycji, prześledzimy miejsca, gdzie utwory Jonstona były wydawane, zauważymy nawet jego przywiązanie do niektórych drukarzy.

Aby osiągnąć założony cel, należało najpierw przygotować – na ile to możliwe – kompletny wykaz dzieł Jana Jonstona, co okazało się zadaniem niełatwym i czasochłonnym. Dzieło rozumiane jest tutaj jako każdy wytwór piśmienniczy (uwzględniono również małe formy literackie), powielony następnie w formie drukowanej w książkach własnych i współwydanych, a także tłumaczonych. Punktem wyjścia była dostępna literatura¹⁶; zdecydowanie na tym polu przeważają opracowania pol-

¹⁶ Oprócz wymienionych we wcześniejszych przypisach książek i artykułów wykorzystano następujące materiały: Victor Loewe, *Dr. Johann Johnston, ein Polyhistor des 17. Jahrhunderts*, „Zeitschrift der Historischen Gesellschaft für die Provinz Posen” 23 (1908), s. 149–176; Ignacy Myślicki, *Jonston i de Spinoza*, Varsaviae 1922; Helena Rembowska, *Jan z Szamotuł Jonston, przyrodnik XVII wieku*, „Kosmos” 1 (1925), s. 301–327; Tadeusz Bilikiewicz, *Henryk Martini i Jan Jonston. Fragment z dziejów kultury lekarskiej polskiego Leszna*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 13 (1933), s. 1–19; Bronisław Świdorski, *Dr. Jan Jonston – wybitny uczyony dawnego Leszna*, Leszno 1935;

skojęzyczne. Wiedza o Jonstonie rozpowszechniana jest we wszystkich typach wydawnictw: w specjalistycznych i regionalnych czasopismach, w publikacjach zwartych i tomach pokonferencyjnych o zasięgu ogólnopolskim i lokalnym. Następnie przejrane zostały te katalogi elektroniczne i tradycyjne, w których spodziewano się odnaleźć druki autorstwa Jonstona. Spore problemy sprawiają skrótowe lub błędne nieraz opisy katalogowe, które wymagały weryfikacji z analogicznymi informacjami. Wypis sporządzono na podstawie zintegrowanego Karlsruher Virtueller Katalog¹⁷, który umożliwia dostęp do najważniejszych bibliotek niemieckich, szwajcarskich, austriackich, francuskich, brytyjskich, czeskich, szwedzkich, światowych zasobów WorldCat, a także do portali z materiałami digitalizowanymi (np. Google Books i Europeana). Przejrzano katalogi komputerowe i zdigitalizowane Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu¹⁸, katalog komputerowy Biblioteki Uniwersyteckiej

Jan Jonston, *O stałości natury*, przeł. Maria Stokowska, wstęp Stefan Ziemiński, Warszawa 1960; Tadeusz Bilikiewicz, *Jonston Jan*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 11, red. Emanuel Rostkowski, Wrocław 1964–1965, s. 268–270; *Jan Jonston. Praca zbiorowa*, red. Zdzisław Smoluchowski, Leszno 1974; Stanisław Szpilczyński, *Jan Jonston z Szamotuł. Tytaniczny trud barokowego erudyty w świetle wielkiej dydaktyki*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 2 (1976), s. 223–229; Janusz Skoczylas, *Z dziejów badań geologicznych w Wielkopolsce (I. Do czasów Komisji Edukacji Narodowej)*, „Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią”, 45 (1994), s. 81–91; Barbara Janowicz, *Jan Jonston 1603–1675: his life, stay in Poland and contribution to the seventeenth century science*, „Polish-Anglosaxon Studies”, 8–9 (2000), s. 39–59; Hieronim Kaczmarek, *Jan Jonston z Szamotuł. U początków polskich zainteresowań starożytnym Egiptem*, Poznań 2002; Iwona Mielczarek-Jagodzińska, *Jan Jonston i jego wkład do XVII-wiecznego aptekarstwa w Lesznie*, [w:] *Pamiętnik XI Sympozjum Historii Farmacji „Litwa 2002”*, Poznań 2002, s. 146–151; *Jan Jonston między Europą a Leszнем. Katalog wystawy 3 września – 30 listopada 2003*, red. Kamila Szymańska, Leszno 2003; Hieronim Kaczmarek, *Zainteresowania historyczne Jana Jonstona*, „Kronika Wielkopolski”, 4 (2003), s. 25–35; Gordon L. Miller, *Beasts of the new Jerusalem: John Jonston's natural history and the launching of millenarian pedagogy in the seventeenth century*, „History of Science”, 46 (2008), 2, s. 203–243; Zygmunta Poznański, *Miedziorytowe ryciny z Historiae naturalis Jana Jonstona*, Poznań 2011; Daniel Margócsy, *Certain fakes and uncertain facts. Jan Jonston and the question of truth in religion and natural history*, [w:] *Fakes!? Hoaxes, counterfeits, and deception in early modern science*, ed. by Marco Beretta, Maria Conforti, Sagamore Beach 2014, pp. 190–225; Kazimierz Orzechowski, *Jan Jonston – życie i dzieła*, „Akapit”, 9 (2014), s. 42–50; Alicja Saar-Kozłowska, *Lekarz miejski Leszna Jan Jonston i kora chinowca – między religią, tradycją a medycyną*, [w:] *Reformacja i tolerancja. Jedność w różnorodności? Współistnienie różnych wyznań na ziemi wschowskiej i pograniczu wielkopolsko-śląskim*, red. Marta Małkus, Kamila Szymańska, Wschowa-Leszno 2015, s. 359–384; Julia Czapla, *Między autorem a drukarzem. Dobór ilustracji w Historia naturalis Jana Jonstona*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne”, 3 (2016), s. 9–25; Dirk H.R. Spennemann, *Matthäus Merian's crocodile in Japan. A biblio-forensic examination of the origins and longevity of an illustration of a Crocodylus niloticus in Jan Jonston's Historiae naturalis de quadrupetibus*, „Script and Print”, 43 (2019), s. 201–223; Kamila Szymańska, *Jan Jonston – polihistor i encyklopedysta z Leszna*, „Winieta”, 1 (2019), s. 4–6; Zbigniew Pietrzak, *Znaczenie idei „niszczenia się świata” w kształtowaniu filozofii przyrody Jana Jonstona w dziele O stałości natury*, „Ruch Filozoficzny”, 2 (2022), s. 75–97.

¹⁷ Karlsruher Virtueller Katalog, <https://kvk.bibliothek.kit.edu/index.html?digitalOnly=o&embedFulltitle=o&newTab=o> (dostęp: 31 III – 7 VI 2023).

¹⁸ Katalog mikrofilmów druków XV–XVIII w., Uniwersytet Wrocławski – Biblioteka Uniwersytecka, <http://www.bu.uni.wroc.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=1> (dostęp: 17 IV 2023); „Wspólne dziedzictwo europejskie” (XVI–XVIII w.). Katalog mikrofilmów, Uniwersytet Wrocławski –

w Poznaniu¹⁹, katalog komputerowy Biblioteki Kórnickiej PAN²⁰, katalog komputerowy i zdigitalizowany Biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk²¹, katalog kartkowy Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, katalog komputerowy Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich²², katalog elektroniczny i mikrofilmów Biblioteki Narodowej²³, katalog kartkowy Biblioteki Gdańskiej PAN, zintegrowany katalog elektroniczny Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu²⁴, komputerowy katalog kartkowy Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu²⁵, katalog zdigitalizowany Biblioteki Jagiellońskiej²⁶, katalog elektroniczny Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie²⁷. Mocno przestarzałe są Centralny Katalog Druków Wielkopolskich²⁸ oraz Centralny Katalog Poloników XVII–XVIII w.²⁹, niemniej nadal warto do nich sięgać w celu uzyskania informacji bibliograficznej. Korzystano także z rozmaitych portali internetowych³⁰, na których prezentowane są dzieła

Biblioteka Uniwersytecka, <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=21> (dostęp: 20 IV 2023); Zdigitalizowany katalog fotograficzny Oddziału Starych Druków (XVI w. – XVIII w.) wyhasłowany, Uniwersytet Wrocławski – Biblioteka Uniwersytecka, <http://www.bu.uni.wroc.pl/katalogi/zdigitalizowany-fotograficzny-starych-drukow1-katalog> (dostęp: 18 IV 2023); Katalog fotograficzny Oddziału Starych Druków (XVI w. – XVIII w.) prowizoryczny, Uniwersytet Wrocławski – Biblioteka Uniwersytecka, <http://www.bu.uni.wroc.pl/katalogi/zdigitalizowany-fotograficzny-starych-drukow2-katalog> (dostęp: 19 IV 2023).

¹⁹ Katalog online Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza – Biblioteka Uniwersytecka, <http://uam-hip.pfsl.poznan.pl/ipac20/ipac.jsp?profile=> (dostęp: 22 IV 2023).

²⁰ Baza: Stare_druki, Polska Akademia Nauk – Biblioteka Kórnicka, http://baza1-bis.man.poznan.pl/cgi-bin/makwww.exe?BZ=Stare_druki (dostęp: 24 IV 2023).

²¹ Katalog online, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk – Biblioteka, <https://ptpn-hip.pfsl.poznan.pl/ipac20/ipac.jsp?profile=> (dostęp: 25 IV 2023); Katalog kartkowy, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk – Biblioteka, <http://katalogkartkowy.ptpn.poznan.pl/ptpn/> (dostęp: 26 IV 2023).

²² Katalog elektroniczny zasobów cyfrowych projektu EOG, Ossolineum, <https://dbs.ossolineum.pl/pn/> (dostęp: 27 IV 2023).

²³ Katalog BN, Biblioteka Narodowa, https://katalogi.bn.org.pl/discovery/search?vid=48OMNIS_NLOP:48OMNIS_NLOP (dostęp: 28–29 IV 2023); Druki XVI–XVIII w. Katalog mikrofilmów, Biblioteka Narodowa, <<http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=21>> (dostęp: 30 IV 2023).

²⁴ Zintegrowany katalog elektroniczny, Książnica Kopernikańska w Toruniu, <https://integro.ksiaznica.torun.pl/integro/catalog> (dostęp: 6 V 2023).

²⁵ Komputerowe katalogi kartkowe starych druków, Biblioteka Główna Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, <http://www.kat.umk.pl/staredruki/> (dostęp: 7 V 2023).

²⁶ Katalog Podstawowy (tzw. Stary) druków wydanych od czasów Gutenberga do 1949 roku włącznie, Biblioteka Jagiellońska, <http://pka.bj.uj.edu.pl/PKA/index.php> (dostęp: 7 V 2023).

²⁷ Katalog Biblioteki Książąt Czartoryskich w Krakowie, Muzeum Narodowe w Krakowie, <https://opac.mnk.pl/?KatID=o> (dostęp: 9 V 2023).

²⁸ Centralny Katalog Druków Wielkopolskich XVI–XVIII wiek, Polska Akademia Nauk – Biblioteka Kórnicka, http://baza1-bis.man.poznan.pl/cgi-bin/makwww.exe?BZ=Centralny_Katalog_Drukow_Wielkopolskich_XVI-XVIII_wiek (dostęp: 11 V 2023).

²⁹ Centralny Katalog Poloników XVII–XVIII wiek, Biblioteka Narodowa, <https://polona.pl/card-catalogs/846c37e7-9a6b-4a91-9ebb-3a1207ff5529> (dostęp: 12–14 V 2023).

³⁰ Najczęściej były to: Polona, Academica, Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, Google Books i Europeana.

Jonstona w wersji cyfrowej, by prosto z karty tytułowej odpisywać tytuł i dane metryczne książki. Spodziewano się, że uzyskany tym sposobem wykaz dzieł Jana Jonstona będzie zawierał pewne niespodzianki bibliograficzne i rzeczywiście tak było, ale dużych nieznanych tekstów nie ujawniono.

Atmosfera XVII-wiecznego Leszna, do którego w latach dwudziestych i trzydziestych sprowadziło się wielu znakomitych luminarzy nauki, sprzyjała wielkim przedsięwzięciom i zamierzeniom badawczym. Dorobek piśmienniczy Jonstona jest imponujący ilościowo, a pod względem jakościowym stawia go na czele największych umysłów epoki. Jak to rozumieć? Jonston pozostawił po sobie prace drukowane należące do takich obszarów wiedzy, jak: medycyna, higiena, zoologia, botanika, dendrologia, mineralogia, geografia, socjologia, filozofia, historia, religioznawstwo. Można powiedzieć, że był ekspertem w dziedzinie nauk przyrodniczych, ale przecież wiadomo, że nie tylko te kwestie go interesowały. Co jednak ważniejsze, kiedy już zabierał głos w jakiejś sprawie, to zazwyczaj był to głos słyszany w całej Europie Północnej, o czym świadczy liczba wydań jego dzieł, przedruków i komentarzy.

Wykonany poniżej wykaz utworów Jana Jonstona został ponumerowany, zaś sam opis bibliograficzny obejmuje tytuł (często przepisany *in extenso*), adres wydawniczy i umieszczone w nawiasie okrągłym dane fizyczne. Jeżeli Jonston nie był głównym autorem dzieła, wówczas opis poprzedza formuła „współudział” zamknięta w nawiasie kwadratowym; dodatkowo pojawia się też adnotacja o zamieszczonym wewnątrz książki utworze. W spisie uwzględniono tłumaczenia, których dokonał XVII-wieczny erudyta; uwaga o tym też pojawia się w nawiasie kwadratowym. Zgodnie ze współczesnymi standardami opisu katalogowego starodruków accedity traktowane są jako osobny obiekt bibliograficzny³¹. Własny numer w spisie otrzymywały poszczególne księgi wchodzące w skład wydawnictw wielotomowych; zrezygnowano tym samym z wyszczególniania tytułów nadrzędnych³².

³¹ Zob. Michał Janeczek, *Katalog starych druków Archiwum Państwowego w Poznaniu*, Poznań 2016, s. 15–16.

³² Uwaga dotyczy sześcioczęściowej *Historii naturalnej*. W literaturze przyjęło się, że pierwsze wydanie (Frankfurt 1650–1653) nosi tytuł *Theatrum universale historiae naturalis*. Wspólny tytuł dla sześciu ksiąg drugiego wydania (Amsterdam 1657) to *Historiae naturalis animalium in IV tomos divisa*, podany przez S. Kościńskiego, a podtrzymywany m.in. przez H. Plucińską. Przekład na język niderlandzki (Amsterdam 1660) również jest zaopatrzony w tytuł nadrzędny: *Naeukeuringe beschryving van de natuur der vier-voetige dieren, vissen en bloedlooze water-dieren, vogelen, kronkel-dieren, slangen en draken*.

1. *J. Jonstoni Enchiridii nosocomici generalis et specialis libri VIII*, [b.dr.], [b.m.] 1625 lub 1629, (? s. ; 8°).
2. *Monumentum exequiale perantiquae et, nobilis prosapiae Georgii Zawadzki. Honoris et debiti luctus ergo erectum*, [b.dr.], Bethaniae 1625, (? s. ; 4°).
3. *Johannis Jonstoni Ephorus nobilis et orthodoxus, seu sceleton nobilis & orthodoxae institutionis ex veteribus, & neotericis depromptum, & eorundem verbis informatum*, Sumptibus Martini Guthen, Coloniae 1628, (53 k. ; 12°).
4. *Nobilis virginis Christinae Poniatoviae de Duchnik Hemerologium Revelationum quas anno 1627 et 1628 partim in Bohemia, partim in Polonia habuit. Bona fide a quibusdam praesentibus et rerum optime gnaris, conscriptum*, [b.dr.], [b.m.] 1629, (? s. ; 4°).
5. *Relation tres-veritable & miraculeuse, d'une ieune fille de Boheme, demeurant à présent a Lesno en Pologne, laquelle, depuis un an en ça, a eu diverses extases, & revelations [...]*, chez Pierre Aubert, imprimeur ordinaire de la République, A Genève 1629, (64 s. ; 8°).
6. *De quatuor monarchiis*, [b.dr.], [Cambridge? ok. 1631], (? s. ; ?°).
7. *Ephorus nobilis et orthodoxus*, [b.dr.], [Varsaviae?] 1631, (? s. ; ?°).
8. *Ioh. Ionstoni Poloni Naturae constantia: seu diatribe in qua, per posteriorum temporum cum prioribus collationem, Mundum, nec ratione sui totius, nec ratione partium, universaliter & perpetuo in pejus ruere, ostenditur*, Apud Guilielmum Blaeu, Amsterdami 1632, (3 k., 182 [i.e. 164] s. ; 12°).
9. *Ioh. Ionstoni Thaumatographia naturalis, in decem classes distincta in quibus admiranda. I Coeli. II Elementorum. III Meteororum. IV Fossilium. V Plantarum. VI Avium. VII Quadrupedum. VIII Exanguium. IX Piscium. X Hominis*, Apud Guilielmum Blaeu, Amsterdami 1632, (6 k., 501, [1] s. ; 12°).
10. *Ioannis Ionstoni Historia civilis et ecclesiastica, ab orbe condito ad annum 1633. Editio postrema emendata*, Apud Ioannem Ianssonium, Amsterodami 1633, (7 k., 310 s. ; 8°).
11. *Ioannis Ionstoni Historia civilis et ecclesiastica, ab orbe condito ad annum 1633. Editio postrema emendata*, Apud Lud. Elzevirium, Amsterodami 1633, (? s. ; 24°).
12. *Sceleton historiae universalis civilis & ecclesiasticae. Res praecipuas, ab orbe condito ad annum M. DC. XXXIII. gestas brevissime exhibens, concinnatum. In usum Gymnasij Comitatus Lesznensis. a I.I.S.P., Ex Officina Iacobi Marci*, [kolofon:] Typis Wilhelmi Christiani, Lugduni Batavorum 1633, ([9], 248 s. ; 12°).

13. *Iohannis Ionstoni Thaumatographia naturalis, in classes decem divisa: in quibus admiranda coeli, elementorum, meteororum, fossilium, plantarum, avium, quadrupedum, exanguium, piscium, hominis. Editio secunda priore auctior*, Apud Ioannem Ianssonium, Amstelodami 1633, (3 k., 578, [2] s. ; 12°).
14. *De theriaca Andromachi et ejus praecipuis ingredientibus*, [b.dr.], Lugduni Batavorum 1634, (? s. ; ?°).
15. *Disputatio medica inauguralis De febribus; quam, Deo Trinuno Auspice! Ex autoritate Viri Clarissimi, D. Franconis Burgersdicii, Academiae Lugd. Batavae, p.t. Magnifici Rectoris; Consentiente Amplissima Facultate Medica: pro summis in medicina honoribus, Ibidem ventilandam proponit Iohannes Ionstonus. Ad diem Maji, horis locoq[ue] solitis, ex Officina Bonaventurae et Abrahami Elsevir. Academ. Typograph., Lugduni Batavorum 1634, (4 k. ; 4°).*
16. *Iohan. Ionstoni doct. medici Enchiridion ethicum, ex sententiosissimis dictis concinnatum, et in libros tres distinctum*, Ex Officina Elseviriana, Lugd. Batavorum 1634, (4 k., 228 s. ; 24°).
17. *Ioh. Ionstoni Poloni Naturae constantia: seu diatribe, in qua, per posteriorum temporum cum prioribus collationem, Mundum, nec ratione sui totius, nec ratione partium, universaliter et perpetuo in pejus ruere, ostenditur*, Apud Ioannem Ianssonium, Amstelodami 1634, (132 s. ; 12°).
18. *Skeleton das ist: Eine kurtze Entwerffung aller Weltlichen und Kirchengeschichte, (etc.) die fürnembsten Sachen von Erschaffung der Welt biß auffß 1633. Jahr kurtz begrieffendt. Verdeutschet durch Fridericum Kleinkirche, LL. Studios., Gedruckt durch Georg Bartschen, in Verlegung H. Jac. Kl., Hamburg 1636, (264 k. ; 12°).*
19. *Ioannis Ionstoni Historia universalis civilis & ecclesiastica, res praecipuas ab orbe condito ad annum M D C XXXIII gestas brevissime exhibens. Editio secunda, aucta & emendata*, Apud Georgius vander Marse, Lugduni Batavorum 1638, (6 k., 228 s. ; 12°).
20. *Ioannis Ionstoni Historia universalis civilis & ecclesiastica, Res praecipuas ab orbe condito ad annum M D C XXXIII gestas brevissime exhibens. Editio secunda, aucta & emendata*, Ex Officina Iacobi Marci, Lugduni Batavorum 1638, (6 k., 228 s. ; 12°).
21. [Współudział:] *Matrimonio annuente Jesu, feliciter instaurando, Reverendi Clariss. Doctiss.q; Viri, Dn. M. Michaelis Ederi, Fraustadiensium ad Praesepe Christi Ecclesiastae, ibidemq; Scholarchae vigilantiss. cum Virgine Lectissima Prudentissimaq; Barbara Juliana, Amplissimi Spectatissimiq; Viri Domini Georgii Vechneri, olim ibid. Senatoris & Mercatoris Praestantiss. b.m. relicta filia, bene comprecantur Amici, affines,*

- cognati. XII. Kal. Maji An. MDCXXXVIII*, Typis Funccianis, Lesnae [1638], (12 k. ; 4°) – wiersz: [inc.] *Castus amor, praedulcis amor trahit, attrahit usq;...*
22. *Johannis Jonstoni doctoris medici Ad generosum dominum Iohannem Schlichtingk de Bukovviec, terrae VVschovensis iudicem praematurum filii primogeniti obitum lugentem Consolatio*, [Wigand Funck?, Lesnae 1639], (4 k. ; 4°).
 23. *Johannis Jonstoni Poloni philosophi et medici lesnensis Horae subcisivae seu rerum, toto orbe, ab universi exortu, gestarum, idea. Pars prima, Historiae antemonarchicae, seu rerum, ab exortu mundi, ad regni Judaici excidium, gestar. Ideam, libris IV exhibens*, Typis Wigandi Funcci, Lesnae 1639, (7 k., 143 s. ; 8°).
 24. *Johannis Jonstoni Poloni philosophi et medici lesnensis Horarum subcisivarum pars secunda. Historiae monarchiarum orientalium seu rerum ab excidio regni Judaici ad finem Monarchiae Macedonicae gestarum Ideam libris III. exhibens*, Typis Wigandi Funcci, Lesnae 1639, (3 k., 218 s. ; 8°).
 25. [Współudział:] *Votis secundis Viri Nobil. & Ampliss[imi] Dn. Simeonis Danielis a Semanina, Reipub. Lesnens. Pro-Consulis, cum Praestantiss[ima] Prudentiss[ima]q; Matrona Dorothea Behmia, Venerandi Viri, Dn. M. Johannis Sculteti, in Ill. Schönaichiorum Gymnasio Professoris qvondam Publ. p.m. relicta Vidua, Lesnae-Polonor. ad. d. XIV. Februar. A[nn]o C. M.DC.XXXX. solemnī ritu confirmandis, bene precantur Amici, Literis Funccianis, Lesnae [1640], (10 k. ; 4°) – wiersz: [inc.] *Qvisqvis amat socij genialia foedera lecti...**
 26. *Ioannis Ionstoni Historia civilis et ecclesiastica, ab orbe condito ad annum 1633. Editio postrema emendata*, Apud Ludovic. Elzevirium, Amsterodami 1641, (8 k., 310 s. ; 16°).
 27. *Thaumatographia naturalis [...]*, Apud Ioannem Ianssonium, Amstelodami 1641, (619 s. ; 12°).
 28. *Ad theriacae Andromachi singularia schediasma*, Typis Vetterianis, Lesznae 1642, (80 s. ; 8°).
 29. *Iohan. Ionstoni doct. medici Enchiridion ethicum, ex sententiosissimis dictis concinnatum, et in libros tres distinctum. Secunda editio*, [Ex Officina Elseviriana], Lugd. Batavorum 1643, (4 k., 228 s. ; 24°).
 30. *Ioannis Ionstoni Historia civilis et ecclesiastica, ab orbe condito ad annum 1633. Editio postrema emendata*, Apud Ludovic. Elzevirium, Amsterodami 1644, (8 k., 310 s. ; 16°).
 31. [Współudział:] *Hochzeit-Wunsch, zu sonderbahrem Wolgefallen dem Ehrenfesten unnd Kunstreichen Herren Matthias Arnoldten, Vornehmen Bürgern und Goldarbeytern in Lissa, alß Herrn Bräutigamb, und der*

- Erbahren, Viel-Ehren- und Wol-Tugendreichen Jungfrawen Annen Marien, des Ehrenfesten, Kunstreichen und Wolgeachten Herren Elias Jacobi, vornehmen Bürgers und Apoteckers in Lissa, Hertzgeliebten Eheleiblichen Tochter, alß Jungfrawen Braut, auff dero Hochzeitliches Ehren-Fest, so in der Gräfflichen Stadt Lissa den 12. April. Anno 1644. gehalten worden, praesentiret von allerseyts gutten Freunden, Gedruckt durch Wigand Funcken, [Lissa 1644], (6 k. ; 4°) – wiersz: [inc.] *Qvi gnatum egregio genero, dignisq; hymenaeis...**
32. *Idea universae medicinae practicae libris VIII absoluta. Ioh. Jonstonus Med. D. concinnavit, Apud Ludovicum Elzevirium, Amsterodami 1644, (3 k., 759 s., 7 k. ; 12°).*
 33. [Współudział:] *Redauspicato Hymenaeo Alexandri Jonstoni &c. Vidui, & Dorotheae Scultetiae Virginis lectissimae. Anno Salutis MDCXLV. 14. Februarij, Votiva Litamina nuncupavere Amici, Typis Danielis Vetteri, Gymnasij Typographi, Lesnae [1645], (12 k. ; 4°) – wiersz: [inc.] *Frater amas? et amare juvat? nec amore fathisci?**
 34. *Joannis Jonstoni Compendium historiae universalis, tam civilis, quam ecclesiasticae, ab orbe condito ad hodiern. Imp. Ferdinandum III, Typis Bertholdi de Villiers, ibid. Schol typ., Breae 1646, (191 s., 2 k. ; 12°).*
 35. [Współudział:] *Monumenta honoraria Nobili & Pientissimae Foeminae, Rosinae Eichorniae, Natae Stolsiae [...] Dn. Gotfridi Eichorni[i] JC. apud Lygios Cl. Maritae quond. concordiss. a bene faventib. & volentib. dedicata, Imprimebat Zach. Sartorius, Lignicii 1646, (20 k. ; 4°) – wiersz: *Cum sanctam coelis Eichornia...**
 36. *Syntagmatis dendrologici specimen, [Daniel Vetter, Lesnae 1646], (? s. ; 4°).*
 37. [Współudział:] *Christo Redemptori S. siste viator et quid mortui te velint attende! Margareta-Dorothea Bredovia. Georgii. Consulis Cüstrin ex Maria Ursina filia; Nobilis. Dn. Sigismundi Mulleri, S. R. Maj. ac Regn. Suec. per Silesiam Supremi Commissarii conjux: e VII liberis v. superstitem mater: mortalitatem explevi, Ann. Chr. MDCXLVII d. XXIV Dec. St. Vet. Aetat. Ann. XXXII Mens. IX. d. IV. Conjugij Ann. X. Mens. II. d. XV. hic sita Glogoviae procul sepulcris parentum non eo infelicior: si hoc didicisti viator Abi. Viduus Moestiss H.M.PC., [b.dr.], [b.m.] 1647, (13 k. ; 8°) – wiersz: ...*
 38. *Dissertatio consolatoria ad Illustrem Virum D. Johannem Schlichting de Bukowiec, Terrae Wschowensis Judicem, unicae suae filiae Annae praematurum obitum lugentem, [Daniel Vetter, Lesnae 1647], (8 s. ; 4°).*
 39. *Idea universae medicinae practicae libris octo absoluta. Joh. Jonstonus Med. D. concinnavit. Superiorum permissu et privilegijs, Sub Signo Minervae, Venetiis 1647, (4 k., 580 s., 8 k. ; 8°).*

40. *Johannis Jonstoni doctoris medici. Supra paradoxum Sileni, quod apud Ciceronem l. I. Tusculan. quaestionum extat. Non nasci homini longe optimum est: proximum autem quam primum mori. Dissertatio consolatoria ad Illustrem Virum D. Johannem Schlichting de Bukowiec, Terrae Wschowensis Judicem, unicae suae filiae Annae praematurum obitum lugentem*, [Daniel Vetter, Lesnae 1647], (4 k. ; 4°).
41. [Współudział:] *Hiobs Erlöser. Das ist eine Lehrhafft und Trostreiche Predig, über die schöne Wort des gedultige mans Hiobs, in seinem Büchlein am 19. cap. v. 25. Aber Ich weiß, daß mein Erlöser lebt. Über dem Seeligen ableiben Der Wol Edlen, viel Ehrn Tugendreichen Frawen Margarethen Dorotheen geborne Bredawin, Des Wol Edlen und Gestrengen Herrn Sigismund Mullers Der Königl. May. und Kron. Schweden bestellten Ober Commissarii im Hertzogthumb Schlesien, gewesnen Ehelichen hertzlieben HaußFrawen, welche in diesem außlauffenden 1647. den 24. Decemb. St. Vet. zu Grossen Glogaw des nachts umb 12. uhren, in Ihrem Erlöser Jesu Christo S. entschlaffen [...] Gehalten durch M. Iacobum Margkium, Pred. daselbst, bey Daniel Vetter, Lissa 1648, (42 k. ; 4°) – wiersz: *Qvalis amor ferro gratum Magneta maritat...**
42. *Idea universae medicinae practicae libris XII absoluta. Editione hac quatuor accessere. Ioh. Ionstonus Med. D. concinnauit*, Apud Ludovicum Elzevirium, Amstelodami 1648, (16 k., 756 s. ; 8°).
43. *Historiae naturalis de avibus libri VI. Cum aeneis figuris Iohannes Ionstonus Med. Doctor concinnauit*, Impensa Matthaei Meriani, Francofurti ad Moenum 1650, (227 s., 4 k., 62 tabl. ; 2°).
44. *Historiae naturalis de exanguibus aquaticis libri IV. Cum figuris aeneis. Joannes Jonstonus Med. D. concinnavit*, Impendio Matthaei Meriani, Francofurti ad Moenum 1650, (78 s., 6 k., 20 tabl. ; 2°).
45. *Historiae naturalis de piscibus et cetis libri V. Cum aeneis figuris Iohannes Ionstonus Med. Doctor concin[n]auit*, Impensa Matthaei Meriani, Francofurti ad Moenum [1650], (228 s., 47 tabl. ; 2°).
46. [Tłumaczenie] *Edoardi Brerewodi, Angli, Astronomiae in Collegio Greshamensi Londini olim professoris, Scrutinium religionum*, Apud Thomam Matthiam Götzius, Francofurti ad Moenum 1650, (147, [1] s., 1 k. ; 12°).
47. *Ioannis Ionstoni Historia Ciuilis & Ecclesiastica. Ab orbe condito ad annum 1633. Editio postrema emendata*, Apud Iohannem Ianßoni[u]m Iuniore, Amsterodami [ok. 1652], (8 k., 310 s. ; 24°).
48. *Historiae naturalis de quadrupetibus [sic!] libri cum aeneis figuris Iohannes Ionstonus Med. Doctor concinnauit*, impensis Haeredum Math. Meriani, Francofurti ad Moenum [ok. 1652], (231, [5] s., 80 tabl. ; 2°).

49. *Idea universae medicinae practicae libris XII absoluta. Ioh. Jonstonus Med. D. concinnavit. Editio praeter Venetam tertia, multo auctior & emendatior*, Apud Ludovicum Elzevirium, Amstelodami 1652, (16 k., 752 s. ; 8°).
50. *Historiae naturalis de insectis libri III, de serpentibus et draconib[us] libri II cum aeneis figuris Iohannes Jonstonus Med. Doctor concinnavit. [1] [...] de insectis [...]*, Impensis Haeredum Merianoru[m], Francofurti ad Moenum 1653, (200 s., 4 k., 28 tabl. ; 2°).
51. *Historiae naturalis de serpentibus libri duo. Joannes Jonstonus medicinae doctor concinnavit*, Ex Bibliopolio Haeredum Merianaeorum, Francofurti ad Moenum 1653, (40 s., 2 k., 12 tabl. ; 2°).
52. *Historiae naturalis de quadrupedibus libri cum aeneis figuris Iohannes Jonstonus Med. Doctor concinnavit*, impensis Haeredum Math. Meriani, Francofurti ad Moenum [1655], (231, [5] s., 80 tabl. ; 2°).
53. *Ioh. Jonstoni, Med. Doctoris, Idea universae medicinae practicae libris XII. Absoluta. Editio novissima, prioribus auctior & emendatior*, Apud Hieronymum de la Garde, & Ioannem Girin, sub signo Spei, Lugduni 1655, (12 k., 752 s. ; 8°).
54. *Syntagmatis dendrologici, in quo plantae majores tam indigenae quam exoticae, in certas classes digestae, ex veterum & recentiorum placitis exhibentur; author. loca & opiniones excutiuntur; iidemq; inter se conseruntur. Specimen in aliquot arboribus et fruticibus pomiferis exhibitum & in gratiam quorundam eruditorum virorum vulgarum a Johanne Jonstono, Med. Doctore, Typis Wigandi Funcicii, Lessnae Polonor. [przed 1656], (1 k., 131 s. ; 4°).*
55. *Historia universalis civilis & ecclesiastica [...]*, Lugduni Batavorum 1657, (? s. ; 8°).
56. *Historiae naturalis de avibus libri VI. Cum aeneis figuris Iohannes Jonstonus, medicinae doctor, concinnavit*, Apud Ioannem Iacobi Fil. Schipper, Amstelodami 1657, (6 k., 160 [i.e. 168] s., 62 tabl. ; 2°).
57. *Historiae naturalis de exanguibus aquaticis libri IV. Cum figuris aeneis. Joannes Jonstonus Med. D. concinnavit*, Sumptibus Johannis Jacobi Schipper, Amstelodami 1657, (58 s., 1 k., 20 tabl. ; 2°).
58. *Historiae naturalis de insectis libri III, de serpentibus et draconibus libri II. Cum aeneis figuris, Joh. Jonstonus, Med. Doctor, concinnavit*, Apud Ioannem Iacobi Fil. Schipper, Amstelodami 1657, (3 k., 147, [1] s., 28 tabl. ; 2°).
59. *Historiae naturalis de piscibus et cetis libri V. Cum aeneis figuris Iohannes Jonstonus, medicinae doctor, concinnavit*, Apud Ioannem Iacobi Fil. Schipper, Amstelodami 1657, (4 k., 160 s., 48 tabl. ; 2°).

60. *Historiae naturalis de quadrupedibus libri, Cum aeneis figuris, Johannes Jonstonus, medicinae doctor, concinnavit, Apud Ioannem Jacobi Fil. Schipper, Amstelodami 1657, (163, [1] s., 80 tabl. ; 2°).*
61. *Historiae naturalis de serpentibus, libri II. Joannes Jonstonus medicinae doctor concinnavit, Apud Ioannem Jacobi Fil. Schipper, Amstelodami 1657, (1 k., 27 [i.e. 37, 1] s., 12 tabl. ; 2°).*
62. *An history of the constancy of nature wherein, by comparing the latter age with the former, it is maintained that the world doth not decay universally, in respect of it self, or the heavens, elements, mixt bodies, meteors, minerals, plants, animals, nor man in his age, stature, strength, or faculties of his minde, as relating to all arts and science by John Jonston of Poland, Printed for John Streater, and are to be sold by the Booksellers of London, London 1657, (7 k., 180, [2] s. ; 8°).*
63. *An history of the wonderful things of nature: set forth in ten severall classes. Wherein are contained I. The wonders of the heavens. II. Of the elements. III. Of meteors. IV. Of minerals. V. Of plants. VI. Of birds. VII. Of four-footed beasts. VIII. Of insects, and things wanting blood. IX. Of fishes. X. Of man. Written by Johannes Jonstonus. And now rendred into english by a person of quality, Printed by John Streater, living in Well-Yard near the Hospitall of St. Bartholomew's the Lesse, and are to be sold by the Book-Sellers of London, London 1657, (8 k., 354, [2] s. ; 4°).*
64. *The Idea of practical physick in twelve books. VIZ. 1 The Art to preserve health. 2 Of the preternatural disorders of mans body, and their signs. 3 Of medicaments. 4 Of the art of healing. 5 Of the general cure of diseases. 6 Of external diseases. 7 Of feavers. 8 Of head diseases. 9 Of middle-belly diseases. 10 Of lower-belly diseases. 11 Of venemous diseases. 12 Of childrens diseases. These twelve books are of excellent use for all yong students in physick. They contain the Marrow of all the Works of Daniel Sennertus, and Fernelius, and twenty five Physitians more, mentioned in the authors epistle. They are of so high esteem with many learned doctors of physick, that they have been read by them to their scholers, as the best extant in their kind. Written in Latin by John Johnston, professor of physick in the famous city of Francfort. And englished by Nich. Culpeper [...] and W.R., Printed by Peter Cole, Printer and Book-seller, at the Sign of the Printing-Press in Chornhil, near the Royal Exchange, London 1657, ([370] s. ; 2°).*
65. *Idea universae medicinae practicae libris XII absoluta. Ioh. Jonstonus Med. D. concinnavit. Editio praeter venetam tertia, multo auctior & emendatior, Apud Ludovicum Elzevirium, Amstelodami 1657, (6 k., 752 s. ; 8°).*

66. *De communione veteris ecclesiae syntagma. Ex bibliotheca Iohannis Jonstoni, Doct. Medici, Ex Officina Elzeviriana, Amstelaedami* 1658, (235 s. ; 12°).
67. *Johann. Jonstoni Doct. medici Enchiridion ethicum, ex sententiosissimis dictis concinnatum, et in libros tres distinctum, Sumptibus Casparis Mülleri, Typis vero Tschornianis excusum, Bregae Silesiorum-[Wratislaviae]* 1658, (3 k., 220 s. ; 12°).
68. [Współudział:] *In nomine Archiatri Summi Henrici Martinii Dantiscani doctoris medicinae Anatomia Urinae Galeno-Spagyrica. Ex doctrina Hippocratis & Galeni nec non recentiorum, imprimis Theophrasti Paracelsi, & Leonhardi Thurnheuseri, aliorumq[ue] Chymiatrorum Principum Scriptis adornata [...], Sumpt. Georgii Fickwirti, Francofurti* 1658 [właśc. 1659], (14 k., 308 s., 11 k. ; 12°) – list: [inc.] *Quae de anatomia urinae et colica...* (Leszno, XII 1645).
69. [Współudział:] *Historia revelationum Christophori Kotteri, Christinae Poniatoviae, Nicolai Drabicij. & quae circa illas varie acciderunt, usque ad earundem anno 1657 publicationem, & post publicationem. In conspectu Dei & Ecclesiae posita fidei testificatione ejus qui (Deo ita disponente) omnium istorum autoptes, collector, conservator, editorque fuit, [Christoffel Cunradus], [Amsterdam]* 1659, (272 s. ; 4°) – orzeczenie lekarskie: *Nobilis virginis Christinae Poniatoviae de Duchnik, Hemerologium Revelationum...*
70. [Tłumaczenie] *Edoardi Brerewodi Angli, Astronomiae in Collegio Greshamensi Londini olim professoris, Scrutinium lingvarum, sumptibus Thomae-Matthiae Götzii, Francofurti* 1659, (129 [i.e. 219], [1] s., 2 k. ; 12°).
71. *Dr. I. Jonstons Beschrijving van de natuur der gekerfde of kronkel-dieren, slangen en draken. Neffens haer beeldenissen in koper gesneden. Uyt'et Latijn vertaelt door M. Grausius Dokter in de Medesynen tot Amsterdam, Bij I.I. Schipper op de Keyfers gracht, T'Amsterdam* 1660, (3 k., 152, 39, [1] s., 40 tabl. ; 2°).
72. *Dr. I. Jonstons Beschrijving vande natuur der viervoetige dieren, neffens haer beeldenissen in koper gesneden. Uyt et Latyn vertaelt door M. Grausius Dokter in de Medesynen tot Amsterdam, Bij I.I. Schipper, op de Keyfers gracht, T'Amsterdam* 1660, (5 k., 194 s., 80 tabl. ; 2°).
73. *Dr. I. Jonstons Beschrijving vande natuur der vissen en bloedloze waterdiere[n] neffens haer beeldenissen in koper gesneden. Uyt'et Latijn vertaelt door M. Grausius Dokter in de Medesynen tot Amsterdam, bij I.I. Schipper op de Keyfers gracht, t'Amsterdam* 1660, (4 k., 179, [1], 56 s., 68 tabl. ; 2°).
74. *Dr. I. Jonstons Beschrijving vande natuur der vogelen neffens haer beeldenissen in koper gesneden. Uyt'et Latijn vertaelt door M. Grausius*

- Dokter in de Medesynten tot Amsterdam*, Bij I.I. Schipper, op de Keyfers gracht, T'Amsterdam 1660, (181, [3] s., 62 tabl. ; 2°).
75. *Johannis Jonstonii, doctoris medici De festis Hebraeorum et Graecorum schediasma*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri, Uratislaviae [sic!] 1660, (2 k., 113 s. ; 12°).
 76. [Współudział:] *Magni Hippocratis Coi, medicorum principis, Coacae praelectiones, graece & latine. Opus divinum. Cum versione D. Anutii Foesii mediomatricis: et notis Joh. Jonstoni Med. Doct., Ex Officina Elzeviriana*, Amstelaedami 1660, (6 k., 577 s., 53 k. ; 12°).
 77. *Notitia regni vegetabilis, seu plantarum a veteribus observatarum [...]*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri, typis Christiani Michaelis, [Vratislaviae]–Lipsiae 1660, (101 s. ; 12°).
 78. *Johannis Jonstoni, doctoris medici, Polyhistor, seu rerum ab exortu universi ad nostra usque tempora per Asiam, Africam, Europam & Americam, in sacris et profanis gestarum succincta & methodica series*, Sumptibus [sic!] Viti Jacobi Trescheri, Bibliopolae Vratislav. Typis Johannis Nisii, [Vratislaviae]–Jenae 1660, (8 k., 814 s. ; 8°).
 79. *Idea hygieines recensita libri II. Johannes Jonstonus medicinae doctor cum cura revidit*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri Bibliop. Uratisl. Typis Johannis Nisii, [Vratislaviae]–Jenae 1661, (10 k., 396 s. ; 12°).
 80. *Johannis Jonstoni, doctoris medici, Notitia regni mineralis, seu subterraneorum catalogus, cum praecipuis differentiis*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri Bibliopol. Uratislav. Typis Haered. Colerianorum, [Vratislaviae]–Lipsiae 1661, (101 s., 8 k. ; 12°).
 81. *Johannis Jonstoni, doctoris medici Notitia regni vegetabilis, seu plantarum a veteribus observatarum, cum synonymis Graecis & Latinis obscurioribusq; differentiis in suas classes redacta series*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri, Bibliop. Uratisl. Typis Christiani Michaelis, [Vratislaviae]–Lipsiae 1661, (22 k., 331, [1] s., 2 k. ; 12°).
 82. *The idea of practical physick in twelve books [...] These twelve books are of excellent use for all young students in physick. They contain the marrow of all the works of Daniel Sennertus, and Fernelius, and twenty five physicians more, [...] Written in Latin by John Johnston [...] And Englished, by Nicholas Culpeper [...] There is now added [...] divers physical treatises. And many hundred famous and rare cures, partly collected out of other authors, and partly experiments dayly practiced. By Abdiah Cole [...]*, printed by Peter Cole, and Edward Cole, printers and book-sellers, at the sign of the Printing-press in Cornhil near the Royal Exchange, London 1661, (? s. ; 2°).
 83. *Joh. Jonstoni Thaumatrographia naturalis, in decem classes distincta, in quibus admiranda. I. Coeli. II. Elementorum. III. Meteororum. IV.*

- Fossilium. V. Plantarum. VI. Avium. VII. Quadrupedum. VIII. Exanguium. IX. Piscium. X. Hominis*, Apud Joannem Janssonium, Amstelodami 1661, (6 k., 498, [2] s. ; 12°).
84. *Dendrographias sive historiae naturalis de arboribus et fruticibus tam nostri quam peregrini orbis libri decem: Figuris aeneis adornati. Johannes Jonstonus Med. D. concinnavit, et ex veterum ac neotericorum commentariis propriaque observatione summa fide recensuit.* [...], Typis Hieronymi Polichii, Sumptibus Haeredum Matthaei Meriani, Francofurti ad Moenum 1662, (10 k., 477, [1] s., 15 k., 138 tabl. ; 2°).
85. *The Idea of practical physick in twelve books. Viz. 1. The Art of preserving health. [...] 12. Of childrens diseases. These twelve books are of such excellent use for all young students in physick, that many learned doctors have read them to their scholars, as the best extant in their kind. Published by John Johnston [...] and Nicholas Culpeper, [...] There is [...] added the Physitian's Library [...] By Abdiah Cole, [...], Printed by Peter Cole and Printer and Book-seller, at the Sign of the Printing-press in Cornhil, neer the Royal Exchange, London 1663, (9 k., 26, 14, [1], 37, 11, 18, 42, 71, 26, 89, 10, [1] s. ; 4°).*
86. *Idea hygieines recensita. Libri II.* [...], [b.dr.], Francofurti ad Moenum 1664, (? s. ; 12°).
87. *Idea hygieines recensita. Libri II.* [...], [b.dr.], Jenae 1664, (? s. ; 12°).
88. *Ioh. Jonstoni, Med. Doctoris, Idea universae medicinae practicae libris XII. absoluta. Editio novissima, prioribus auctior & emendatior*, Typis Joannis Gothofredi Kempffer, Francofurti 1664, (8 k., 700 s. ; 8°).
89. *Historiae naturalis de exanguibus aquaticis libri IV. Cum figuris Aeneis. Joannes Jonstonus Med. D. concinnavit*, Sumptibus Joannis Jacobi Schipper, Amstelodami 1665, (58, [1] s., [1] k., 20 tabl. ; 2°).
90. *Historiae naturalis de serpentibus, libri II. Joannes Jonstonus medicinae doctor concinnavit*, Apud Joannem Jacobi Fil. Schipper, Amstelodami 1665, (37 [i.e. 39], [1] s., 12 tabl. ; 2°).
91. *Polyhistor, seu rerum ab exortu universi ad nostra usque tempora per Asiam, Africam, Europam et Americam, in sacris et profanis gestarum succincta et methodica series*, [b.dr.], Amstelodami 1665, (? s. ; 8°).
92. *Joh. Jonstoni Thaumatographia naturalis, in decem classes distincta, in quibus admiranda I. Coeli. II. Elementorum. III. Meteororum. IV. Fossilium. V. Plantarum. VI. Avium. VII. Quadrupedum. VIII. Exanguium. IX. Piscium. X. Hominis*, Apud Joannem Janssonium a Waesberge et Elizeum Weyerstraet, Amstelodami 1665, (5 k., 495 [i.e. 497], [3] s. ; 12°).
93. *Polymathiae philologicae, seu totius rerum universitatis ad suos ordines revocatae adumbratio horis subsecivis a Johanne Jonstono concinnata*,

- Sumptibus Esaiae Fellgibeli, Bibliop. Wratislav., Francofurti & Lipsiae 1666, (7 k., 683 [i.e. 720] s., 174 k. ; 8°).
94. *Enchiridion ethicum, ex sententiosissimis dictis concinnatum et in libros tres distinctum editum a Joh. Jonstono Doct. Medic.*, Sumptibus Klugii & Meisneri. Typis Viduae Henningi Coleri, Lipsiae 1667, (2 k., 220 [i.e. 221] s. ; 12°).
 95. *Joannis Jonstoni Historia civilis et ecclesiastica ab orbe condito ad annum 1633. nunc aucta, emendata et continuata ad annum 1667*, Sumptibus Johannis Klugii, Bibl. et Gerae, Apud Christian Meisnerum, Literis viduae Henningi Coleri, Lipsiae 1667, (6 k., 177 s. ; 12°).
 96. *Johannis Jonstoni, Doct. Polyhistor continuatus, seu rerum toto orbe a Carolo M. ad Albertum II. Austriacum, in Europa, Asia, Africa, America gestarum, tam sacrarum quam prophanarum succincta & methodica series, libris VI. absoluta*, Sumtibus [!] Viti Jacobi Trescheri, Bibliopolae Vratislav. Typis Johannis Nisii, [Vratislaviae]–Jenae 1667, (8 k., 979, [1 cz.] s. ; 4 k., 654 s., 7 k. ; 8°).
 97. *Polymathiae philologicae, seu totius rerum universitatis ad suos ordines revocatae adumbratio horis subsecivis a Johanne Jonstono concinnata*, Sumptibus Esaiae Fellgibeli, Bibliop. Wratislav., Francofurti & Lipsiae 1667, (16 k., 683 [i.e. 720] s., 174 k. ; 8°).
 98. *Johan. Jonstonii doctoris medici De festis Hebraeorum et Graecorum schediasma. Editio secunda, cui accessit lectionum philologicarum miscella*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri, Bibliopol. Vratislav., Typis Johannis Nisii, [Vratislaviae]–Jenae 1670, (2 k., 458 s. ; 12°).
 99. *Johannis Jonstoni Historia civilis et ecclesiastica ab orbe condito ad annum 1633. nunc aucta & continuata ad annum 1672. Addita est applicatio geminae historiae tum civilis sub qvatuor monarchiis ad Coloßum Danieliticum, tum ecclesiasticae ad prophetiam apocalypticam*, Impensis Laurentii Sigismundi Cörneri, Bibl. Lipsiensis, Francofurti 1672, (9 k., 258 s. ; 12°).
 100. *Johannis Jonstoni Doct. Med. Syntagma universae medicinae practicae libri XIV*, [Johann Gottfried Kempfer], Francofurti ad Moenum [przed 1673], (? s. ; 8°).
 101. *Johannis Jonstoni Doct. Med. Syntagma universae medicinae practicae libri XIV*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri Bibliop. Vratislav., Typis Joh. Nisj, [Vratislaviae]–[Jenae] 1673, (21 k., 1111, [1] s., 1 tabl. ; 8°).
 102. *Idea hygieines recensita. Libri II. Joh. Jonstonus, medicinae doctor. Cum cura revidit*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri, Bibliop. Vratisl. Typis Johannis Nisi, [Vratislaviae]–Jenae 1674, (10 k., 396 s. ; 12°).
 103. [Tłumaczenie] *Edoardi Brerewodi Angli, Astronomiae in Collegio Greshamensi Londini olim professoris, Scrutinium religionum & linguarum. Editio novissima auctior & correctior, cui summaria capitum*

- accesserunt*, Sumptibus Haeredum Thomae Matthiae Gözii, Francofurti 1674, (232 s., 2 k. ; 12°).
104. *Johannis Jonstoni, Doct. Med. Syntagma universae medicinae practicae libri XIV*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri, Bibliopolae Vratislav. Ex Officina Johannis Nisi, [Vratislaviae]–Jenae 1674, (22 k., 1111, [1] s., 1 tabl. ; 8°).
 105. *A description of the nature of four-footed beasts, with their figures engraven in brass: written in Latin by Dr. John Johnston. Translated into English by J.P.*, Printed for Moses Pitt, at the Angel, against the little north door of St. Pauls Church, London 1678, ([8], 119, [1] s., 80 tabl. ; 2°).
 106. *A description of the nature of four-footed beasts, with their figures engraven in brass: written in Latin by Dr. John Johnston. Translated into English by J.P.*, Printed for the widow of John Jacobsen Schipper, and Stephen Swart, Amsterdam 1678, ([7], 119 s., 80 tabl. ; 2°).
 107. *Johannis Jonstoni Historia civilis et ecclesiastica ab orbe condito ad annum 1633. nunc aucta & continuata ad annum 1678. Addita est applicatio geminae historiae tum civilis sub quatuor monarchiis ad Coloffum Danieliticum, tum ecclesiasticae ad prophetiam apocalypticam*, Impensis Laurentii Sigismundi Cörneri, Bibl. Lipsiensis, Francofurti 1678, (9 k., 292 s., 1 k. ; 12°).
 108. [Tłumaczenie] *Edoardi Brerewodi Angli, Astronomiae in Collegio Greshamensi Londini olim professoris, Scrutinium religionum & linguarum. Editio novissima auctor & correctior, cui summaria capitum accesserunt*, Sumptibus Haeredum Thomae Matthiae Gözii, Francofurti 1679, (232 s., 2 k. ; 12°).
 109. *Johan. Jonstonii doctoris medici De festis Hebraeorum et Graecorum schediasma. Editio tertia, cui accessit lectionum philologicarum miscella*, Sumptibus Viti Jacobi Trescheri, Bibliopol. Vratislav., Typis Johannis Nisii, [Vratislaviae]–Jenae 1688, (2 k., 458 s. ; 12°).
 110. [Współudział] *Gerardi Joan. Vossii et clarorum virorum ad eum epistolae, collectore Paulo Colomesio [...]*, Typis R.R. & M.C. Impensis Adielis Mill, apud quem prostant ad Insigne Pavonis in vico Ave-Mary-Lane vocitato, Londini 1690, (10 k., 460, 303, [1] s. ; 2°) – list: *In votis quidem erat...* (Lejda, 15 V 1635).
 111. *Johannis Jonstoni Historia civilis et ecclesiastica ab orbe condito ad annum 1633. nunc aucta & continuata ad annum 1690. Addita est applicatio geminae historiae tum civilis sub quatuor monarchiis ad Coloffum Danieliticum, tum ecclesiasticae ad prophetiam apocalypticam*, Impensis Laurentii Sigismundi Cörneri, Bibl. Lipsiensis, Francofurti 1690, (8 k., 340 [i.e. 330] s. ; 12°).

112. [Współudział] *Gerardi Joan. Vossii et clarorum virorum ad eum epistolae, collectore Paulo Colomesio [...], Sumptibus Laurentii Kronigeri, & Haered. Goebelianorum. Typis Schönigianis, Augustae Vindelicorum 1691, (28 k., 512, 337, [i.e. 335] s., 1 k., 32 s., 22 k. ; 2°) – list: In votis quidem erat... (Lejda, 15 V 1635).*
113. [Współudział] *Thesaurus Graecarum antiquitatum, contextus & designatus ab Jacobo Gronovio. Volumen septimum Sacris praesertim Graecis & Festivitatibus operatum. Series librorum voluminis praefationem sequitur, Apud Petrum vander Aa, Lugduni Batavorum 1699, (4 k., 23 s., 296, 1232 kol., 14 k. ; 2°) – dzieło: Johannis Jonstoni doctoris medici De festis Graecorum schediasma.*
114. *Theatri universalis animalium pars secunda. Sive Historiae naturalis de avibus libri VI. Cum enumeratione morborum, quibus Medicamina ex his animalibus petuntur, ac notitia animalium, ex quibus vicissim Remedia praestantissima possunt capi, cura Henrici Ruysch M.D. Amstelaedamensis, Prostat apud R. & G. Wetstenios, Amstelaedami 1718, (6 k., 160 s., 62 tabl. ; 2°).*
115. *Theatri universalis animalium pars quarta. Sive Historiae naturalis de exanguibus aquaticis libri IV. Cum enumeratione morborum, quibus Medicamina ex his animalibus petuntur, ac notitia animalium, ex quibus vicissim Remedia praestantissima possunt capi, cura Henrici Ruysch M.D. Amstelaedamensis, Prostat apud R. & G. Wetstenios, Amstelaedami 1718, (58, [2] s., 20 tabl. ; 2°).*
116. *Theatri universalis animalium pars quinta. Sive Historiae naturalis de insectis libri III. Cum enumeratione morborum, quibus Medicamina ex his animalibus petuntur, ac notitia animalium, ex quibus vicissim Remedia praestantissima possunt capi, cura Henrici Ruysch M.D. Amstelaedamensis, Prostat apud R. & G. Wetstenios, Amstelaedami 1718, (3 k., 147, [1] s., 28 tabl. ; 2°).*
117. *Theatri universalis animalium pars sexta. Sive Historiae naturalis de serpentibus libri II. Cum enumeratione morborum, quibus Medicamina ex his animalibus petuntur, ac notitia animalium, ex quibus vicissim Remedia praestantissima possunt capi, cura Henrici Ruysch M.D. Amstelaedamensis, Prostat apud R. & G. Wetstenios, Amstelaedami 1718, (2 k., 37, [1] s., 12 tabl. ; 2°).*
118. *Theatrum universale omnium animalium piscium, avium, quadrupedum, exanguium, aquaticorum, insectorum, et angium, CCLX. tabulis ornatum, ex scriptoribus tam antiquis quam recentioribus, Aristotele, Theophrasto, Dioscoride, Aeliano, Oppiano, Plinio, Gesnero, Aldrovando, Wottonio, Turnero, Mouffêto, Agricola, Boetio, Baccio, Ruveo, Schonfeldio, Freygio, Mathiolo, Tabernomontano, Bauhino Ximene, Bustamantio, Rondeletio, Bellonio, Caesio, Theveto, Margravio, Pisone, & aliis maxima*

cura a J. Jonstonio collectum, Ac plus quam Trecentis Piscibus Nuperrime ex Indiis Orientalibus allatis, ac nunquam antea his terris visis, locupletatum; cum enumeratione morborum, quibus Medicamina ex his animalibus petuntur, ac notitia animalium, ex quibus vicissim Remedia praestantissima possunt capi; cura Henrici Ruysch M.D. Amstelaed. VI. partibus, duobus tomis, comprehensum. Tomus I [Collectio nova piscium amboinensium], Prostat apud R. & G. Wetstenios, Amstelaedami 1718, (3 k., 40 s., 3 k., 160 s., 68 tabl. ; 2°).

119. *Theatrum universale omnium animalium piscium, avium, quadrupedum, exanguium, aquaticorum, insectorum, et angium, CCLX. tabulis ornatum, ex scriptoribus tam antiquis quam recentioribus, Aristotele [...] & aliis maxima cura a J. Jonstonio collectum, Ac plus quam Trecentis Piscibus & Animalibus Nuperrime ex Indiis Orientalibus allatis [...]; cura Henrici Ruysch M.D. Amstelaed. VI. Partibus comprehensum. Tomus II [Historiae naturalis de quadrupedum libri IV], Prostat apud R. & G. Wetstenios, Amstelaedami 1718, (8 s., 2 k., 163 s., 80 tabl. ; 2°).*
120. *Johannis Jonstoni, Doct. Med. Syntagma universae medicinae practicae libri XIV. Editio altera auctior & correctior, Sumptibus Johannis Herebordi Klosii Bibliopol. Lipsiensis, [Lipsiae] 1722, (18 k., 1111, [1] s., 1 tabl. ; 8°).*
121. [Współudział] *Recueil de differens oiseaux, reptiles & insects etc.*, chez F. Chereau graveur du Roy rue St. Jacques aux 2 pilliers d'or, A Paris [przed 1729], (34 tabl. ; 2°).
122. [Współudział] *Thesaurus Graecarum antiquitatum, contextus et designatus ab Jacobo Gronovio. Volumen septimum Sacris praesertim Graecis & Festivitatibus operatum. Series librorum voluminis praefationem sequitur*, Typis Jo. Baptistae Pasquali, Venetiis 1735, ([4], 23, [5] s., 5-252 kol., [6] s., 261-296 kol., [2] s., 5-74 kol., [5] s., 83-108 kol., [7] s., 117-172 kol., [6] s., 179-220 kol., [2] s., 223-232 kol., [4] s., 239-268 kol., [2] s., 273-324 kol., [3] s., 325-392 kol., [3] s., 395-504 kol., [4] s., 509-520 kol., [3] s., 527-596 kol., [8] s., 609-700 kol., [2] s., 705-870 kol., [2] s., 873-940 kol., [4] s., 945-996 kol., [8] s., 1009-1232 kol., 14 k. ; 2°) – dzieło: *Johannis Jonstoni doctoris medici De festis Graecorum schediasma*.
123. [Współudział] *Volucrum et animalium terrestrium varia genera. Recueil de differentes especes d'Oiseaux & d'Animaux terrestres*, chez la veuve Chereau rue St. Jacques, A Paris [ok. 1742], (36 tabl. ; 2°).
124. 阿蘭陀本草和解 [*Oranda honzō wakai-ka*], tłum. Nero Genjō, [b.dr.], [b.m., ok. 1750], (vol. 1-2 ; ?°).
125. *Ioannis Jonstoni Theatrum universale omnium animalium quadrupedum tabulis octoginta ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornatum ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus, Theophrasto,*

- Dioscoride, Aeliano, Oppiano, Plinio, Gesnero, Aldrovando, Wottonio, Turnero, Mouffeto, Agricola Boetio, Baccio, Ruveo Schonfeldio, Freggio, Mathiolo, Tabernamontano, Bauhino, Ximene, Bustamantio, Rondeletio, Bellonio Citesio, Theveto, Marggravio, Pione et aliis maxima cura collectum et ob raritatem denuo inprimendum suscepit*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensis, Typis Christiani De Lannoy, [Heilbronnae]–[Norimbergae] 1755, (8 k., 236 s., 4 k., 80 tabl. ; 2°).
126. *Ioannis Ionstoni Theatrum universale de avibus tabulis duabus et sexaginta ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornatum ex scriptoribus tam antiquis [...] ob raritatem denuo inprimendum suscepit*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensis, Typis Christiani De Lannoy, [Heilbronnae]–[Norimbergae] 1756, (4 k., 238 s., 5 k., 62 tabl. ; 2°).
127. *Historiae naturalis de serpentibus libri duo. Iohannes Ionstonus medicinae doctor concinnavit*, Apud Franciscum Iosephum Eckebrecht, Heilbronnae 1757, (55, [3] s., 12 tabl. ; 2°).
128. *Ioannis Ionstoni Theatrum universale omnium animalium insectorum tabulis viginti octo ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornatum ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus [...] et aliis maxima cura collectum et ob raritatem denuo inprimendum suscepit*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensis, Typis Ioh. Adami Sigmundi, [Heilbronnae] 1757, (3 k., 212 s., 2 k., 28 tabl. ; 2°).
129. *Ioann. Ionstoni Historiae naturalis de exanguibus aquaticis libri IV tabulis viginti ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornati ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus maxima cura collecti quos ob raritatem denuo inprimendos suscepit*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensis, [Heilbronnae] 1767, (78 s., 3 k., 20 tabl. ; 2°).
130. *Ioann. Ionstoni Historiae naturalis de piscibus et cetis libri V tabulis qvadraginta septem ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornati ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus maxima cura collecti quos ob raritatem denuo inprimendos suscepit*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensi, [Heilbronnae] 1767, (228 s., 47 tabl. ; 2°).
131. *Ioann. Ionstoni Historiae naturalis de arboribus et plantis libri X. Tabulis centum triginta septem ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornati ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus maxima cura collecti, quos ob raritatem denuo inprimendos suscepit. Tomus primus tabulas LXIII, exhibens*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensis, [Heilbronnae] 1768, (4 k., 214 s., 63 tabl. ; 2°).

132. *Joannis Jonstoni Historiae naturalis de piscibus et cetis libri quinque tabulis quadraginta-septem ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornati, ex scriptoribus tam antiquis quam recentioribus, maxima cura collecti. Tomus quartus*, Apud Viduam Besongne, Typographum & Bibliopolam, et Joannem-Jacobum Besongne, Bibliopolam, in Aula Palatii, Venundatur Rothomagi 1768, (228 s., 47 tabl. ; 2°).
133. *Joannis Jonstoni Theatrum universale omnium animalium insectorum tabulis viginti octo ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornatum ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus [...] et aliis maxima cura collectum et ob raritatem denuo inprimendum suscepit*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensis, Typis Ioh. Adami Sigmundi, [Heilbronnae]–[Tubingae] 1768, (3 k., 212, [2] s., 28 tabl. ; 2°).
134. *Joannis Jonstoni Theatrum universale de avibus tabulis duabus & sexaginta ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornati ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus, maxima cura collectum. Tomus secundus*, Apud Viduam Besongne, Typographum & Bibliopolam, et Joannem-Jacobum Besongne, Bibliopolam, in Aula Palatii, Venundatur Rothomagi 1768, (5 k., 238, [10] s., 62 tabl. ; 2°).
135. *Joannis Jonstoni Theatrum universale omnium animalium insectorum tabulis viginti octo ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornatum, ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus, maxima cura collectum. Tomus tertius*, Apud Viduam Besongne, Typographum & Bibliopolam, et Joannem-Jacobum Besongne, Bibliopolam, in Aula Palatii, Venundatur Rothomagi 1768, (4 k., 212, [4] s., 28 tabl. ; 2°).
136. *Joannis Jonstoni Theatrum universale omnium animalium quadrupedum tabulis octoginta ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornatum ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus, maxima cura collectum. Tomus primus*, Apud Viduam Besongne, Typographum & Bibliopolam, et Joannem-Jacobum Besongne, Bibliopolam, in Aula Palatii, Venundatur Rothomagi 1768, (9 k., 236, [6] s., 80 tabl. ; 2°).
137. *Ioann. Jonstoni Historiae naturalis de arboribus et plantis libri X. Tabulis centum triginta septem ab illo celeberrimo Mathia Meriano aeri incisus ornati ex scriptoribus tam antiquis, quam recentioribus maxima cura collecti, quos ob raritatem denuo inprimendos suscepit. Tomus secundus tabulas CXXXVII, exhibens*, Franciscus Iosephus Eckebrecht Bibliopola Heilbrunnensis, [Heilbronnae] 1769, (1 k., 265 s., 4 k., 74 tabl. ; 2°).
138. *Collection d'oiseaux les plus rares, gravés et dessinés d'après nature, pour servir d'intelligence à l'Histoire naturelle et raisonnée des différens oiseaux qui habitent le globe, contenant Leurs noms en différentes langues*

de l'Europe, leurs descriptions, les couleurs de leurs plumages, leurs dimensions, le temps de leur ponte, la structure de leurs nids, la grosseur de leurs oeufs, leur caractère, & enfin tous les usages pour lesquels on peut les employer, tant pour la médecine que pour l'économie domestique. Traduite du Latin de Jonston, considérablement augmentée, & mise à la portée d'un chacun. De laquelle on a fait précéder l'histoire particulière des oiseaux de la ménagerie du Roi, peints d'après nature par le célèbre Robert, et gravés par lui-même. Le tout orné de quatre-vingt-cinq Planches, qui renferment près de neuf cens especes différentes, & divisé en trois Parties, dont la premiere traite des Oiseaux de la Ménagerie Royale, la seconde & la troisieme, sont l'Ouvrage & les Planches même de Jonston, dont le mérite est très-connu. Pour servir de suite à l'Histoire des Insectes & Plantes de Mademoiselle de Merian, Chez L.C. Desnos, Libraire, Ingénieur-Géographe de Sa Majesté le Roi de Danemarck, rue Saint-Jacques, au Globe, Paris 1772, (3 k., 64 s., 62 tabl. ; 2°).

139. *Histoire naturelle et raisonnée des différens oiseaux qui habitent le globe, contenant Leurs noms en différentes langues de l'Europe, leurs descriptions, les couleurs de leurs plumages, leurs dimensions, le temps de leur ponte, la structure de leurs nids, la grosseur de leurs oeufs, leur caractère, & enfin tous les usages pour lesquels on peut les employer, tant pour la médecine que pour l'économie domestique. Traduite du Latin de Jonston, considérablement augmentée, & mise à la portée d'un chacun. De laquelle on a fait précéder l'Histoire particulière des Oiseaux de la Ménagerie du Roi, peints d'après nature par le célèbre Robert, & gravés par lui-même. Le tour orné de quatre-vingt-cinq Planches, qui renferment près de neuf cens espèces différentes, & divisé en deux Parties, dont la première traite des Oiseaux de la Ménagerie du Roi; la seconde, est l'Ouvrage même de Jonston. Pour servir de suite à l'Histoire des Insectes & Plantes de Mademoiselle de Merian. Première partie. Des Oiseaux de la Ménagerie du Roi, Chez L.C. Desnos, Libraire, Ingénieur-Géographe de Sa Majesté le Roi de Danemarck, rue Saint-Jacques, au Globe, Paris 1773, (1 k., 265 s., 4 k., 74 tabl. ; 2°).*
140. *Histoire naturelle et raisonnée des différens oiseaux qui habitent le globe, contenant Leurs noms en différentes langues de l'Europe, [...]. Traduite du Latin de Jonston, considérablement augmentée, & mise à la portée de tout le monde. Et précédée de l'Histoire particulière des Oiseaux de la Ménagerie du Roi, peints d'après nature par le célèbre Robert, & gravés par lui-même. [...] Seconde partie, Chez L.-C. Desnos, Ingénieur-Géographe & Libraire de Sa Majesté le Roi de Danemarck, rue Saint-Jacques, au Globe, Paris 1774, (1 k., 265 s., 4 k., 74 tabl. ; 2°).*

Odnotowano 140 pozycji bibliograficznych, pod którymi Jonston podpisał się jako autor, współautor lub tłumacz. Wykaz uwzględnia wszystkie teksty przypisywane Szkoto-Polakowi, jakie udało się wyzyskać z katalogów bibliotecznych i spisów bibliograficznych, także te, które wzbudzają podejrzenie, że nigdy nie istniały³³. Pominięto, zgodnie z tytułem artykułu, dzieła hipotetyczne, nieukończone i pozostające w rękopisie (w tym listy)³⁴.

Przy tak szeroko zakrojonym przedsięwzięciu badawczym kolosalne znaczenie miało to, aby osobiście przekonać się, że dany druk istnieje. Taką pewność zyskuje się tylko wtedy, kiedy książkę można obejrzeć. W związku z tym dołożono starań, aby dotrzeć do każdej ze 140 pozycji – czy to do egzemplarza fizycznego, czy do publikacji istniejącej wirtualnie. Rezultat wielotygodniowych kwerend kaže podzielić ujawnione Jonstoniana na trzy grupy. W pierwszej mieszczą się edycje niebudzące żadnych wątpliwości. To pozycje o numerach: [3], [5], [8]-[10], [12], [13], [15]-[26], [28], [30]-[35], [39]-[51], [53], [54], [56]-[64], [66]-[76], [78]-[81], [83], [84], [88]-[90], [92]-[99], [101], [102], [104]-[131], [133], [137]-[140]. W drugiej kategorii znajdują się prace, których autor tego artykułu nie widział, ale we współczesnych katalogach przyporządkowano im sygnaturę, a więc muszą istnieć realnie. W sumie jest tych pozycji dziewięć: [52], [65], [82], [85], [103], [132], [134]-[136]. Do ostatniej grupy zaklasyfikowano teksty, których nie udało się odnaleźć w żadnym współczesnym katalogu bibliotecznym, natomiast są one konsekwentnie ujmowane w spisach bibliograficznych starszych i nowszych. Niepokojące jest to, że tych pozycji jest tak dużo, bo aż osiemnaście: [1], [2], [4], [6], [7], [11], [14], [27], [29], [36]-[38], [55], [77], [86], [87], [91], [100]. Czy one kiedykolwiek istniały? Można założyć, że przynajmniej niektóre z druków pojawiły się w spisach bibliograficznych na skutek omyłki człowieka. Wystarczyło zwykłe przekręcenie daty, by poszła w świat informacja, że oto mamy do czynienia z innym wydaniem. Przykładowo Karol Estreicher dał wzmiankę, że w 1655 r. wyszła z drukarni Jana Jacobsza Schipperera *Historiae naturalis de exanguibis aquaticis libri IV...* Druk ten rzekomo widział

³³ Aby nie powielać ewidentnie błędnych informacji, usunięto z zestawienia te książki, co do których mamy pewność, że znalazły się we wcześniejszych spisach na skutek pomyłki bibliografów. Mowa o *Tractatus de constantia naturae et de quatuor monarchiis* (Amsterdam 1632), *Thaumtographia naturalis...* (Amsterdam 1630), angielskich edycjach *Idea universae medicinae practicae...* z lat 1652, 1665 i 1684, szwajcarskich edycjach tego samego dzieła z lat 1691, 1693–1694 oraz niektórych dodrukach frankfurckiego wydania *Historiae naturalis...*

³⁴ Oto ich tytuły w porządku alfabetycznym: *Enchiridion historiae naturalis* (wyd. pt. *Thaumtographia naturalis...*), *Historia naturalis de herbis et plantis*, *Inventarium zoologicum*, *Universalis encyclopaedia historica*.

w Bibliotece Jagiellońskiej³⁵. Niemal na pewno mamy tu do czynienia z literówką w dacie (chodzi o 1665 r., czyli drugą edycję amsterdamską – poz. [89]). Współczesny katalog Biblioteki Jagiellońskiej nie ujawnia egzemplarza z 1665 r. Jak widać, fałszywa informacja mocno się rozpowszechniła³⁶. Mogły natomiast istnieć kiedyś teksty o nieznaney dziś lokalizacji, np. *Enchiridii nosocomici...* (poz. [1]) i *Monumentum exequiale...* (poz. [2]), bo przecież tytuły te nie pojawiły się znikąd. Oba zarejestrował w swej bibliografii Estreicher, a następni badacze brali to za pewnik.

Jeśli chodzi o dzieła Jonstona, których nie odnotowali inni badacze, to tu sprawa się komplikuje. Jak wspomniano wcześniej, nie ujawniono dużych a nieznanych wcześniej utworów. Udało się natomiast dopisać do listy małe teksty, nieznanne wydania i przekłady oraz skreślić ze sporządzonych przez poprzedników zestawień te pozycje, których istnienia nie potwierdzają współczesne katalogi. Postępowano tu z dużą rozważą, a skreśleń dokonywano w sytuacji zupełnego przekonania o słuszności decyzji; mimo wszystko pozostało sporo wątpliwości, czego dowodem powyższy wykaz i poniższy komentarz. Wśród nieznanych edycji znajduje się *Ephorus nobilis et orthodoxus...* Wcześniejsi bibliografowie, np. Estreicher³⁷, odnotowali ten tytuł, lecz wskazywali wydanie warszawskie (ze znakiem zapytania) z 1631 r. (poz. [7]). Nie wiadomo, czy takie istniało, natomiast Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel ma w swoich zbiorach *Ephorus nobilis et orthodoxus...* (sygn. drucke/li-sbd-184-5s), drukowany trzy lata wcześniej w Berlinie (poz. [3]). Sporo zastrzeżeń pojawia się w odniesieniu do *Historia civilis et ecclesiastica...* Plucińska odnotowała dziewięć edycji i jedno tłumaczenie³⁸. W niniejszym zestawieniu figuruje 14 wydań i jedno tłumaczenie. Nieznane druki odnaleziono w następujących bibliotekach: poz. [10] – Gottfried Wilhelm Leibnitz Bibliothek Hannover (sygn. 35: Gc-A 391), poz. [19] – Biblioteka Narodowa w Warszawie (sygn. SD XVII.1.383), poz. [47] – tamże (sygn. SD XVII.1.1199) oraz katalogach: poz. [11] – Centralny Katalog Poloników XVII–XVIII wiek (szuflada: Ioannes S. – Ioq, k. 549), poz. [26] – Estreicher (XVIII, 615). Ponoć już w 1646 r. Daniel Vetter, drukarz leszczyński, wydał dzieło Jonstona pt. *Syntagmatis dendrologici specimen*, które było pierwszym w Polsce podręcznikiem dendrologii. Lakoniczną informację o nim podaje Estrei-

³⁵ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 614.

³⁶ Jest obecna m.in. w wykazie przygotowanym na potrzeby książki: J. Jonston, *The letters...*, s. 227.

³⁷ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 613.

³⁸ H. Plucińska, *Bibliografia...*, s. 249–250.

cher³⁹, a po nim Matuszewski⁴⁰, jednak w żadnym współczesnym katalogu bibliotecznym tej książki (poz. [36]) nie znaleziono. Zatem albo się nie zachowała, albo znów mamy do czynienia z pomyłką bibliograficzną. Janeczek ujawnił natomiast dzieło o podobnym tytule, drukowane także w Lesznie, ale przez Wiganda Funcka⁴¹ (poz. [54]). Z czterech wydań *Enchiridion ethicum...* nie była dotąd znana ostatnia edycja XVII-wieczna (poz. [94]); dysponuje nią Bayerische Staatsbibliothek München (sygn. Ph.pr. 712). W rozmaitych zestawieniach pomijana była poz. [68], czyli dzieło Heinricha Martiniego, który upublicznił list rozpoczynający się od słów „Quae de anatomia urinae et colica...”, napisany przed laty przez Jonstona. Rzecz odnaleziono w katalogu Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel (sygn. Xb 11179). Ogromny zbiór listów adresowanych do Gerharda Johanna Vossiusa zebrał Paul Colomiès i wydał dwukrotnie w latach 1690–1691. Wśród nich jest pismo Jonstona z datą 1635. Żadnego z tych wydań (poz. [110], [112]) nie dostrzegli polscy bibliografowie, a są one dostępne co najmniej w kilku instytucjach⁴². Dużo rzadsze są teki z rycinami odwołującymi się do *Historii naturalnej* poświęconej ptakom, wydane dwukrotnie w Paryżu w XVIII w. Wcześniejszą edycję (poz. [121]) ujawnia katalog Bibliothèques de l'Université de Strasbourg (sygn. H 373), a późniejszą (poz. [123]) – Staatsbibliothek zu Berlin (sygn. 46 MA 1584). Nawiasem mówiąc, Jonston nie powinien występować tu jako autor, lecz co najwyżej jako współuczestnik przedsięwzięcia. W 1650 r. leszczyńnianin przetłumaczył Edwarda Brerewooda *Scrutinium religionum*⁴³ (poz. [46]), a w 1659 – *Scrutinium lingvarum*⁴⁴ (poz. [70]), które później publikowane były dwukrotnie pod wspólnym tytułem *Scrutinium religionum & linguarum*⁴⁵ (poz. [103], [108]). Plucińskiej znane było tylko ostatnie wydanie z 1679 r.⁴⁶ W żadnym wykazie przygotowanym przez poprzedników nie znajdziemy drobnych utworów okolicznościowych, nuptialnych bądź funeralnych, skomponowanych przez Jonstona na potrzeby publikacji zbiorowych (poz. [21], [25], [31], [33], [35], [41]). Mogło ich być dużo

³⁹ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 618. Chyba nie widział dzieła Jonstona, skoro powołuje się tylko na wzmiankę uczynioną przez Joachima Lelewela w jego *Bibliograficznych ksiąg dwojgu*, t. 1, Wilno 1823, s. 204.

⁴⁰ A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 59.

⁴¹ *Syntagmatis dendrologici, in quo plantae majores...* Zob. katalog Biblioteki Narodowej w Warszawie (sygn. SD XVII.3.9542 adl.).

⁴² Wydanie londyńskie jest m.in. w Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel (sygn. M: Li 4° 504), a wydanie augsburskie w Universitätsbibliothek Freiburg (sygn. C 483).

⁴³ Zob. katalog Biblioteki Narodowej w Warszawie (sygn. SD XVII.1.762 adl.).

⁴⁴ Zob. katalog Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel (sygn. M: Ka 15).

⁴⁵ Wydanie z 1674 r. znajduje się w Universitätsbibliothek Freiburg (sygn. F 2311, id), a wydanie z 1679 r. – Universitätsbibliothek Mannheim (sygn. Sch 047/056 an 1).

⁴⁶ H. Plucińska, *Bibliografia...*, s. 260.

więcej, ale druki te albo nie zachowały się do czasów obecnych, albo nie zostały dostatecznie dobrze opracowane (i nie wiemy, kto zamieścił na ich kartach swoje wiersze). Właśnie w tym przypadku można było się przekonać o sile katalogów zintegrowanych dostępnych online. Utwory okolicznościowe z wierszami Jonstona znajdują się w zbiorach Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel⁴⁷, Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu⁴⁸ oraz Muzeum Okręgowego w Lesznie⁴⁹.

Nie były ujmowane w spisach bibliograficznych niektóre przekłady dzieł Jonstona na inne języki. Już od czasów Bentkowskiego powtarzana była prawdopodobnie błędna informacja o tym, jakoby angielskie tłumaczenie dzieła *Idea universae medicinae practicae libris XII absoluta...* ukazało się w latach 1652, 1665 i 1684⁵⁰. Rzetelność tych zapisów kwestionował Bilikiewicz, który napisał, że „żadnego z tych dzieł nie udało [...] się znaleźć w bibliotekach angielskich, holenderskich, niemieckich i polskich”⁵¹. W rzeczywistości przekład dokonany przez Nicholasa Culpepera, zatytułowany *The Idea of practical physick in twelve books...*, był drukowany w Londynie w latach 1657 (poz. [64]), 1661 (poz. [82]) i 1663 (poz. [85]). Najwcześniejsze wydanie znajduje się w Library of Congress w Waszyngtonie (sygn. R128.7), druk z 1661 r. jest w National Library of Medicine Bethesda (sygn. 6264), ostatniego wznowienia należy szukać w Die Ostfriesische Bibliothek Aurich (sygn. F 528). Nie jest prawdą jakoby *Historia naturalis* – podanie takiego tytułu przez Matuszewskiego sugeruje, że chodzi o wszystkie księgi – została przetłumaczona na język angielski już w 1652 r. i wydana drukiem w Londynie⁵². Przekład taki został dokonany dopiero w 1678 r. i obejmował księgę o czworonogach (*A description of the nature of four-footed beasts...*). Dzieło ukazało się równocześnie w Londynie (poz. [105]) i Amsterdamie (poz. [106]). Edycję angielską ma Folger Shakespeare Library w Waszyngtonie (sygn. J1015A.2 (folio)),

⁴⁷ Zob.: *Matrimonio annuente Jesu...* (sygn. Wt 1290.147 (1)), *Votis secundis...* (sygn. Wt 1290.162), *Hochzeit-Wunsch...* (sygn. Wt 1290.176 (1)), *Redauspicato Hymenaeo...* (sygn. Wt 1290.202). M. Janeczek wysłał zapytanie o możliwość zdigitalizowania tych publikacji. W imieniu Herzog August Bibliothek odpowiedziała Henrietta Danker: „Alle von Ihnen angefragten Titel sind Teil der kostbaren schlesischen Sammlung Nostitz, die neu in die Bibliothek gekommen ist. Es handelt sich um ungebundene Einzelstücke, die sich noch in Bearbeitung befinden. Leider müssen die Drucke zunächst restauratorisch behandelt werden, ehe sie vor Ort benutzt oder digitalisiert werden können. Dies wird noch einige Zeit in Anspruch nehmen, wie viel kann ich leider nicht einschätzen. Nach der vollständigen Einarbeitung sollen alle Stücke ohnehin digitalisiert werden, wann es soweit sein wird, lässt sich aber leider nicht absehen”.

⁴⁸ *Monumenta honoraria...* (sygn. 412650).

⁴⁹ *Hiobs Erlöser...* (sygn. S.49-10).

⁵⁰ F. Bentkowski, *Historia literatury polskiej...*, t. 2, s. 405.

⁵¹ T. Bilikiewicz, *Jan Jonston (1603-1675)...*, s. 102.

⁵² A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 70.

a edycję niderlandzką – The Ernst Mayr Library (Harvard University) w Cambridge (sygn. MCZ F438). Estreicherowi znane było francuskie tłumaczenie Jonstonowskiej księgi o ptakach, ale informacja bibliograficzna, którą podał, nie była pełna⁵³. *Histoire naturelle et raisonnée des différens oiseaux qui habitent le globe...* wydrukowano w Paryżu w dwóch częściach⁵⁴, a tymczasem bibliograf ujął w wykazie tylko część pierwszą z 1773 r. (poz. [139]). Zabrakło informacji o części drugiej (poz. [140]), tłoczonoj w 1774 r., jak również o towarzyszącej wydawnictwu tece z rycinami i komentarzami pt. *Collection d'oiseaux...* z 1772 r.⁵⁵ (poz. [138]). Egzotyczne dla Europejczyków i do niedawna zupełnie nieznane było tłumaczenie niderlandzkiej wersji księgi o czworonogach *Beschrijving vande natuur der viervoetige dieren...* na język japoński. Poinformował o tej edycji Stanisław Meyer, kierownik Zakładu Japonistyki Instytutu Orientalistyki UJ, podczas konferencji naukowej „Wokół Jonstona”⁵⁶. Rzecz zatytułowana 阿蘭陀本草和解 [*Oranda honzō wakai-ka*] wyszła w postaci drukowanej ok. 1750 r. (poz. [124]). Znajduje się w National Archives of Japan (sygn. 196-0172).

Spośród 140 pozycji 42 można zaliczyć do pierwodruków (poz. [1]-[4], [6], [8], [9], [12], [15], [16], [21]-[25], [28], [31], [33], [35]-[37], [38] lub [40], [41], [43]-[45], [48], [50], [51], [66], [68], [75], [76], [77] lub [81], [78]-[80], [84], [93], [96], [110]). Tutaj trzeba też uwzględnić dwa przekłady z języka angielskiego dokonane przez Jonstona (poz. [46], [70]). W dwóch przypadkach brakuje pewności, która edycja była pierwodrukiem. W 1647 r. w leszczyńskiej oficynie Daniela Vettera ukazał się czterokartkowy druk funeralny pt. *Supra paradoxum Sileni...*⁵⁷ poświęcony zmarłej córce Jana Jerzego Szlichtynga, sędziego ziemskiego ze Wschowy (poz. [40]). Dalsza część tytułu, zaczynająca się od słów *Dissertatio consolatoria...*, jest tożsama z tytułem druku wariantywnego (poz. [38]). Problem w tym, że nie możemy porównać obu wydań, bo nie jest znana lokalizacja drugiego z nich (druki mają ten sam format i objętość). Obie publikacje odnotował Estreicher, przy czym pod opisem bibliograficznym *Dissertatio consolatoria...* dał uwagę: „Ob. niżej: *Supra paradoxum*”⁵⁸. On także zauważył podobieństwo obu tytułów i być może jest tak, że były to wydania wariantywne, a może ten sam druk katalogowany był pod dwoma różnymi tytułami i stąd wzięło się przekonanie, że chodzi o dwa różne wydania.

⁵³ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 613.

⁵⁴ Zob. katalog Biblioteki Narodowej w Warszawie (sygn. SD W5.60 IV).

⁵⁵ Zob. katalog Staatsbibliothek zu Berlin (sygn. an:2"@Ls 3642).

⁵⁶ Konferencja odbyła się w Lesznie w dniach 15–16 czerwca 2023 r. Temat referatu: *Słoi a sprawa japońska: historia nauk zachodnich w przedwspółczesnej Japonii*.

⁵⁷ Zob. katalog Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (sygn. 549346).

⁵⁸ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 613.

Z podobnym dylematem stykamy się przy dziele zatytułowanym *Notitia regni vegetabilis...* Tylko u Estreichera znajdziemy wzmiankę o edycji lipskiej z 1660 r.⁵⁹ (poz. [77]), która podobnie jak późniejsza o rok (poz. [81]), miała być tłoczona w Lipsku nakładem Veita Jacoba Treschera. Już Bilikiewicz uważał ją za wątpliwą⁶⁰, co i my czynimy po przejrzeniu, bez pozytywnych efektów, różnych katalogów bibliotek europejskich.

Jonston tworzył prawdopodobnie od roku, w którym żegnał się z toruńskim gimnazjum, do chwili swej śmierci, tj. do 8 czerwca 1675 r. Pierwsze publiczne wystąpienie, o którym czytamy w literaturze, miało miejsce w 1622 r. w Toruniu, kiedy przyszły lekarz wygłasza mowę na zakończenie swej edukacji. *De fraudibus contra Lipsium* nie doczekało się postaci typograficznej. Swoją pierwszą pracę drukowaną wydał w 1625 r., mając 22 lata (nie znamy nazwiska drukarza ani miejsca wydania). Zatytułował ją *Enchiridii nosocomici...* (poz. [1]). Niestety, opis książki, dość niedoskonały, znamy tylko z literatury i dawniejszych bibliografii⁶¹. Nie ma tam informacji o objętości i składowych dzieła, ale wiemy, że drukowane było na kartach w formacie *in octavo*. Bilikiewicz w 1931 r. pisał o tym dziele, że jest wątpliwe, aby wyszło w 1625 r.; sam zresztą nie miał go w swych rękach⁶². Przy analizowaniu wytypowanych publikacji można wyodrębnić sztucznie dwa okresy – cezurą będzie właśnie data zgonu uczonego. A zatem za życia Jonstona ukazały się 104 dzieła, a od momentu jego śmierci do końca XVIII stulecia – 36. Trudno tu mówić o jakiejś przemyślanej strategii działania, wielokrotnie wydawane były pozycje najpoczytniejsze, jak *Historiae naturalis...* czy *Historia civilis et ecclesiastica...*, także w przekładach na inne języki europejskie. Ostatnim tekstem całkowicie premierowym opublikowanym za życia Szkoto-Polaka był *Polyhistor continuatus...* z roku 1667 (poz. [96]). Za częściowo przeredagowany i rozszerzony należy uznać utwór pt. *Syntagma universae medicinae practicae libri XIV* wydany w 1673 r. (poz. [101]).

Podział chronologiczny ma sens o tyle, że pozwala uchwycić okresy wzmózonych kontaktów z oficynami typograficznymi, w żadnym zaś

⁵⁹ *Ibidem*, s. 616. Zdumiewająca i zupełnie niewiarygodna jest rozbieżność w objętości obu edycji: wcześniejsza miała 101 stron, podczas gdy późniejsza ponad 330. Według bibliografa oba wydania były w zbiorach Ossolineum. Dziś rejestrowany jest tylko druk z 1661 r. (sygn. XVII-7294-II).

⁶⁰ T. Bilikiewicz, *Jan Jonston (1603–1675)...*, s. 105.

⁶¹ Druk ten notują: Albrecht von Haller, *Bibliotheca medicinae practicae...*, t. 2, Basileae et Bernae 1777, s. 539; Ludwik Gąsiorowski, *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce...*, t. 2, Poznań 1853, s. 225; F.M.S., *Jonston Jan*, [w:] Samuel Orgelbrand, *Encyklopedia powszechna*, t. 13, Warszawa 1863, s. 434; K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 613.

⁶² T. Bilikiewicz, *Jan Jonston (1603–1675)...*, s. 96. Nie ma zgodności co do brzmienia tytułu; Bilikiewicz zanotował: „Enchiridii nosologici (nosocomici?)...”

razie nie może być interpretowany jako barometr naukowej aktywności, ta bowiem, prócz ostatnich lat, utrzymywała się na stałym poziomie. Od chwili oficjalnego debiutu w 1625 r. Jonston wypowiadał się dość regularnie. Z wykonanego zestawienia wynika, że ani polihistor, ani też żaden z jego wydawców niczego nie opublikowali w latach 1626–1627, 1630, 1635, 1637, 1649, 1654, 1668–1669, 1671, 1675. Nie ma potrzeby jakoś tego specjalnie komentować, warto jedynie zauważyć, że między 1623 a 1636 r. odbył liczne podróże po Europie⁶³, w 1649 r. zapewne porządkował materiały do swego największego dzieła przyrodniczego – sześcioczęściowej encyklopedii zoologicznej *Historiae naturalis...*, a po roku 1668 trapiły go poważne kłopoty ze zdrowiem⁶⁴.

Z równą łatwością można wskazać okresy, kiedy ukazywały się publikacje wyjątkowo ważne w dorobku Szkoto-Polaka. Zapewne wielu badaczy zgodziłoby się, że taką datą będzie rok 1632, kiedy to ukazały się w Amsterdamie pierwsze dwa poważne dzieła: *Naturae constantia...* (poz. [8]) i *Thaumatographia naturalis...* (poz. [9]). W kolejnych dwóch latach oficyny niderlandzkie opublikowały łącznie osiem dzieł, w tym trzy premierowe (poz. [12], [15], [16]). Ważnym rokiem, szczególnie dla leszczynian, był 1639. To wtedy Jonston napisał dla miejscowego gimnazjum podręcznik historii powszechnej w dwóch częściach pt. *Horae subcisivae...* (poz. [23], [24]) oraz konsolację dla Jana Jerzego Szlichtynga z powodu śmierci pierworodnego syna (poz. [22]). W 1644 r. ukazały się trzy dzieła, w tym najważniejszy podręcznik lekarski w dorobku leszczynianina, czyli *Idea universae medicinae practicae libris VIII absoluta...* (poz. [32]), mający wiele wznowień w XVII w. W latach 1650–1653 drukowane były poszczególne księgi monumentalnej encyklopedii zoologicznej *Historiae naturalis...* (poz. [43]–[45], [48], [50], [51]), a ponadto Jonston przetłumaczył na język łaciński pracę Edwarda Brerewooda (poz. [46]). Największą dostawę dzieł Jonstona na rynek zapewnili wydawcy w 1657 r. Ukazało się wówczas aż jedenaście publikacji, w tym amsterdamska edycja *Historiae naturalis...* (poz. [56]–[61]) oraz trzy książki przetłumaczone na język angielski (poz. [62]–[64]). W kolejnym roku Daniel i Lowijs Elzevierowie wypuścili na rynek *De communione veteris ecclesiae syntagma...* (poz. [66]). W wykazie odnotowano też dwie inne prace z tego okresu. W dzieła Jonstona obfitywał 1660 r. Datowane na ten czas były m.in.: przekład *Historiae naturalis...* na język niderlandzki (poz. [71]–[74]), pierwsze wydania *De festis Hebraeorum et Graecorum schediasma* (poz. [75]), *Coacae praenotiones...* (poz. [76]) i *Polyhistor...* (poz. [78]). Autor i wydawcy nie zwolnili tempa również

⁶³ B. Janowicz, *Jan Jonston 1603–1675...*, s. 41–46.

⁶⁴ Halina Molenda, Szymon Molenda, *Ostatnie lata Jonstona*, [w:] *Jan Jonston. Praca zbiorowa...*, s. 52.

w następnym roku. Ukazało się wówczas pięć tekstów, w tym trzy nowości: *Idea hygieines recensita libri II...* (poz. [79]), *Notitia regni mineralis...* (poz. [80]) i *Notitia regni vegetabilis...* (poz. [81]). W 1665 r. konto Jonstona powiększyło się o kolejne cztery wznowienia. Podobnie wyglądał rok 1667, ale w przeciwieństwie do sytuacji sprzed dwóch lat miała wówczas miejsce jedna premiera – był to *Polyhistor continuatus...* (poz. [96]). W roku poprzedzającym śmierć Jonstona pojawiły się na rynku wydawniczym trzy reedycje: *Idea hygieines recensita libri II...* (poz. [102]), *Scrutinium religionum & linguarum...* (poz. [103]) i *Syntagma universae medicinae practicae libri XIV* (poz. [104]).

Po 1675 r. warto wskazać kilka ważnych dat. Na początku XVIII stulecia Rudolf i Gerard Wetsteinowie, wydawcy amsterdamscy, podjęli się wydrukowania wszystkich ksiąg wchodzących w skład encyklopedii zoologicznej. Redaktor tego dzieła Henricus Ruysch nadał jej nowy tytuł: *Theatrum universale omnium animalium...* (poz. [114]-[119]). Zainteresowanie przyrodoznawstwem Jonstona nie słabło i po połowie XVIII w. drukowały jego encyklopedię oficyny w Heilbronn (poz. [125]-[131], [133], [137]), Rouen (poz. [132], [134]-[136]) i Paryżu (poz. [138]-[140]).

Na podstawie zaprezentowanego wykazu możemy zastanowić się nad popularnością wybranych dzieł. Większość tekstów Jonstona doczekała się reedycji, co jednoznacznie należy łączyć z zapotrzebowaniem czytelniczym. Wznawiane były zarówno jego utwory historyczne, jak i przyrodnicze oraz lekarskie. Mierzac popularność liczbą wydań, najpopularniejszym dziełem Jonstona był *Skeleton historiae universalis civilis et ecclesiasticae...*⁶⁵ (poz. [12]), który następnie ukazywał się niejednokrotnie ze znacznymi uzupełnieniami pod zmienionymi tytułami: *Historia universalis civilis et ecclesiastica...*⁶⁶ (poz. [10], [11], [19], [20], [26], [30], [47], [55], [95], [99], [107], [111]) i *Compendium historiae universalis...*⁶⁷ (poz. [34]). Pojawiają się bardzo poważne wątpliwości odnośnie do istnienia dwóch pozycji z wykazu: [11] i [55]. Pierwsza książka odnaleziona została w Centralnym Katalogu Poloników XVII–XVIII wiek⁶⁸; karta katalogowa nr 549 w szufladzie „Ioannes S. – Ioq” odsyła do zbiorów Jana Jachowskiego

⁶⁵ Wbrew temu co pisze K. Estreicher, dzieło *Skeleton historiae universalis civilis et ecclesiasticae...* pod tym właśnie tytułem ukazało się tylko raz – w Lejdzie w 1633 r., następne edycje ukazywały się pod zmienionym tytułem. Wznowienia, które zarejestrował krakowski bibliograf, nie miały prawdopodobnie kart tytułowych, skoro nie ujawnił informacji o ewentualnych zmianach w tytule oraz adresów wydawniczych. Opisy mógł przejąć z katalogów Biblioteki Jagiellońskiej i biblioteki Branickich (taką lokalizację podaje przy tych pozycjach). Zob.: K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 617–618.

⁶⁶ Lub krócej: *Historia civilis et ecclesiastica...*

⁶⁷ Zob. katalog Staatsbibliothek zu Berlin (sygn. 50 MA 21951).

⁶⁸ Zob. przyp. nr 29.

z Poznania. W opracowaniach bibliograficznych i badawczych niektórzy autorzy podają⁶⁹, że jedno z kolejnych wydań dzieła *Historia universalis civilis et ecclesiastica...* ukazało się w 1657 r. w Lejdzie. Jeśli rzeczywiście była taka edycja, to nie zachowała się do czasów współczesnych.

Wielkim powodzeniem cieszył się podręcznik medycyny zatytułowany *Idea universae medicinae practicae libris VIII absoluta* (poz. [32], [39]), który przy następnych wydaniach, miał ich łącznie jedenaście, rozszerzany był o kolejne rozdziały, a co za tym idzie – zmieniał też tytuł (poz. [42], [49], [53], [65], [88]). Od 1673 r. wydawany był jako *Syntagma universae medicinae practicae libri XIV* (poz. [100], [101], [104], [120]). Autorowi tego artykułu nie udało się zobaczyć czwartego amsterdamskiego wydania *Idea universae medicinae practicae libris XII absoluta...* z 1657 r. (poz. [65]), które przechowuje Biblioteka Uniwersytecka KUL (sygn. XVII.439). Na pytanie o poprawność zapisu katalogowego odpowiedział Arkadiusz Adamczuk, potwierdzając, że druk taki istnieje⁷⁰. Jest to więc jedno z rzadszych wydań tego dzieła. Rzeczonego wznowienia nie odnotował w swej pracy Matuszewski. W zamian informuje on czytelnika o edycji z 1684 r.⁷¹, której nie udało się autorowi tego artykułu znaleźć w żadnych zbiorach. Nieporozumień związanych z tym podręcznikiem jest więcej. Estreicher⁷² (na jego notę powołuje się też Bilikiewicz⁷³) wzmiankował o nieznanym dzisiaj wydaniu *Syntagma universae medicinae practicae libri XIV* (poz. [100]). Druk miał wykonać Johann Gottfried Kempfer, typograf frankfurcki. Jeśli edycja ta rzeczywiście się ukazała, to musiało to nastąpić najpóźniej w 1673 r., bo w owym czasie drukarz zmarł. Byłoby to więc wydanie równoległe, być może korsarskie, w stosunku do autoryzowanego wydania wrocławsko-jenajskiego (poz. [101]). Ponieważ nie zachowało się do naszych czasów, a przynajmniej nie ma informacji o tym dziele we współczesnych katalogach bibliotecznych, należy sądzić, że nastąpiła tu jakaś pomyłka bibliograficzna. Na jeszcze jedną nieścisłość należy zwrócić uwagę. Mówiąc o genewskim wydaniu dzieła *Idea universae medicinae practicae...* z lat 1691 i 1693–1694, Matuszewski ma na uwadze trzypiętomowy komentarz Theophile’a Boneta zatytułowany *Polyalthes*

⁶⁹ Zob.: K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 615; A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 70, 74. Zdaje się, że Matuszewski nie widział tego druku, bo w przypisie nr 47 pominął tytuł dzieła (choć przy innych wydaniach podawał jego skróconą postać), a informację o nim zaczerpnął właśnie z *Bibliografii polskiej*. Z kolei Estreicher powołał się na dawny *Catalogus variorum in quavis facultate...* Gillsa Janssoniusa Van Waesberge (Gedani 1679).

⁷⁰ Relacja Arkadiusza Adamczuka z 26 maja 2023 r.

⁷¹ A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 71.

⁷² K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 618.

⁷³ T. Bilikiewicz, *Jan Jonston (1603–1675)...*, s. 104.

sive Thesaurus Medico-Practicus..., do którego zresztą kilka zdań dalej się odwołuje⁷⁴. Zdecydowanie nie było osobnego wydania genewskiego dzieła Jonstona. W niektórych katalogach bibliotecznych rzeczywiście leszczyńskiemu polihistorowi przypisuje się współautorstwo *Polyalthesa...*⁷⁵, lecz nie do końca jest to właściwa praktyka, bowiem na karcie tytułowej widnieć słowo „explicatur” oznaczające objaśnianie pism Jonstona przez Boneta. Dodatkowo należy podkreślić, że tom pierwszy ukazał się już w 1690 r., całość w 1691, a w kolejnych trzech latach wznowienia, co świadczyło o dużym zapotrzebowaniu na to kompendium. Wydawcą dzieła był Léonard Chouet.

Wyjątkowo żywotnym utworem Jonstona była encyklopedia zoologiczna, składająca się z sześciu ksiąg wydawanych z reguły osobno i tak też tutaj bibliografowanych. Pierwsze księgi drukowane były w 1650 r. przez Matthäusa Meriana Starszego we Frankfurcie nad Menem, przy czym niektóre katalogi biblioteczne⁷⁶ podają błędną, zdaniem piszącego te słowa, datę: 1649. Właśnie pierwsze wydanie obarczone jest największą liczbą nieścisłości, lecz nie miejsce tutaj, by je wszystkie roztrząsać. Skupmy się na przeglądzie poszczególnych wydań. *Historiae naturalis de avibus libri VI...* tłoczono w następujących latach: 1650 (poz. [43]), 1657 (poz. [56]), 1718 (poz. [114]), 1756 (poz. [126]) i 1768 (poz. [134]). Matuszewski pisze, że w 1650 r. ukazała się praca *Theatrum universale de avibus*, dodając: „niektóre egzemplarze i wydania noszą tytuł *Historia naturalis de avibus*”⁷⁷. W rzeczywistości jest tak, że pierwotny tytuł to *Historiae naturalis de avibus libri VI...*, a dopiero w XVIII w. wydawcy zmienili tytuł główny na *Theatrum universale...* Dodajmy, że dwukrotnie w Paryżu ukazały się też teki inspirowane dziełem Jonstona z rycinami przedstawiającymi ptaki (poz. [121], [123]). Księga o zwierzętach bezkrwistych wodnych, czyli *Historiae naturalis de exanguibus aquaticis libri IV...* wydawana była w latach: 1650 (poz. [44]), 1657 (poz. [57]), 1665 (poz. [89]), 1718 (poz. [115]) i 1767 (poz. [129]). *Historiae naturalis de insectis libri III...* referuje wiadomości o owadach. Miała ona sześć edycji: 1653 (poz. [50]), 1657 (poz. [58]), 1718 (poz. [116]), 1757 (poz. [128]), 1768 (poz. [133] i [135]). W pięciu księgach zamknął Jonston dzieło o rybach i waleniach, czyli *Historiae naturalis de piscibus et cetis libri V...*, drukowane w następujących latach: 1650

⁷⁴ A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 71.

⁷⁵ Tak czynią np. biblioteki uniwersyteckie we Freiburgu (sygn. T 3759,b-1), Heidelbergu (sygn. T 2066) czy Mannheim (sygn. Sch 108/349-2).

⁷⁶ Tak czynią np. Landesbibliothek w Oldenburgu (sygn. RA: NW II 7 A 90,1), Herzogin Anna Amalia Bibliothek w Weimarze (sygn. E 1 : 5) czy Universitätsbibliothek w Greifswaldzie (sygn. 531/13569 adn1).

⁷⁷ A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 59.

(poz. [45]), 1657 (poz. [59]), 1718 (poz. [118]), 1767 (poz. [130]) i 1768 (poz. [132]). Pięciokrotnie wydawcy wznawiali *Historiae naturalis de quadrupedibus libri...* Pierwodruk ukazał się ok. 1652 r. (poz. [48]), a reedycje w latach 1655 (poz. [52]), 1657 (poz. [60]), 1718 (poz. [119]), 1755 (poz. [125]) i 1768 (poz. [136]). W artykule Matuszewskiego jest podana informacja o wydaniu amsterdamskim tejże książki z 1655 r.⁷⁸ W istocie ukazała się ona wówczas jako reedycja tytułowa w oficynie Dziedziców Matthaëusa Mariana we Frankfurcie nad Menem⁷⁹. Ostatnia część encyklopedii, publikowana w latach 1653 (poz. [51]), 1657 (poz. [61]), 1665 (poz. [90]), 1718 (poz. [117]), 1757 (poz. [127]), nosi tytuł *Historiae naturalis de serpentibus libri duo...* Tu należy uczynić jeszcze jedno spostrzeżenie. Z sześciu tomów ostatniego całościowego wydania dzieła *Theatrum universale omnium animalium...*, przedrukowanego we francuskim mieście Rouen, udało się odnaleźć tylko książki poświęcone czworonogom (tom I), ptakom (tom II), owadom (tom III) oraz rybom i waleniom (tom IV). Edycja ta jest chyba dość rzadka, bo wspomniane książki odnotowane zostały w katalogu Jisc Library Hub Discover, odsyłającym do biblioteki Royal College of Surgeons of England⁸⁰. O sześcioczęściowym dziele wspomina m.in. „Nowy Korbut”, nie podając bliższych szczegółów⁸¹.

Pięć wydań mogła mieć rozprawa Jonstona na temat przyrody nieożywionej i ożywionej pt. *Thaumatoграфия naturalis...* (poz. [9], [13], [27], [83], [92]). Feliks Bentkowski, a za nim większość badaczy, podaje, że książka ta po raz pierwszy ukazała się w Amsterdamie w 1630 r.⁸² Nie udało się dotrzeć do tej edycji⁸³. Mamy całkowitą pewność, że jest to błędne ustalenie, ponieważ nawet mowa dedykacyjna w tej rozprawie, skierowana do Janusza i Bogusława Radziwiłłów oraz Bogusława Leszczyńskiego i Władysława Monwida Dorohostajskiego, datowana jest na 15 maja 1631 r.⁸⁴ Z dużą wątpliwością odnosimy się do wskazania Estreichera, który wspomina o edycji amsterdamskiej z 1641 r. (poz. [27]); zapewne chodziło bibliografowi o wydanie z 1661 r., które zresztą też w swoim spisie ujmuje⁸⁵.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 70.

⁷⁹ Druk ten znajduje się w Herzog August Bibliothek w Wolfenbüttel (sygn. H: QuH 2.15 (2)).

⁸⁰ Zob.: Jisc Library Hub Discover, Jisc, <https://discover.libraryhub.jisc.ac.uk/search?q=joannis+jonstoni> (dostęp: 30 V 2016).

⁸¹ *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, t. 2: *Piśmiennictwo staropolskie...*, s. 294.

⁸² F. Bentkowski, *Historia literatury polskiej...*, t. 2, s. 400.

⁸³ Nie wspominają o niej ani Estreicher, ani Bilikiewicz.

⁸⁴ W wydaniu amsterdamskim z 1665 r. dedykacja ta, pisana w Londynie, datowana jest na 15 maja 1630 r. Jest to ewidentna pomyłka typografa, ponieważ Jonston przebywał w Anglii od końca 1630 do lipca 1631 r. Być może właśnie ten szczegół wzbudził u niektórych badaczy przekonanie, że pierwsze wydanie *Thaumatoграфии...* ukazało się w 1630 r.

⁸⁵ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 619.

Podobną liczbę wydań miała praca na temat świąt starożytnych Greków, nosząca tytuł *De festis Hebraeorum et Graecorum schediasma* (poz. [75], [98], [109], [113], [122]). Ostatnie dwie pozycje odnoszą się do wydań niesamoistnych – dzieło Jonstona weszło w skład *Thesaurus Graecarum antiquitatum...*, opracowanego przez Jacobusa Gronoviusa u schyłku XVII w., a potem wznowionego w 1735 r.

Być może równą liczbę wydań miały *Enchiridion ethicum...* i *Idea hygieines recensita libri II...* Rozprawa na temat etyki ukazała się po raz pierwszy w 1634 r. (poz. [16]) i do 1667 r. była trzy razy wznowiana (poz. [29], [67], [94]). Matuszewski w 2006 r. pisał, że z trzech XVII-wiecznych wydań podręcznika *Enchiridion ethicum...*, dwóch lejdejskich i jednego brzeskiego, zachował się tylko unikat trzeciego wydania z 1658 r. w Bibliotece Rumuńskiej Akademii Nauk w Bukareszcie⁸⁶. W rzeczywistości są jeszcze inne egzemplarze edycji brzeskiej, m.in. w Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego (sygn. 329933), jak również pierwodruku lejdejskiego z 1634 r., które znajdują się w bibliotekach polskich, niemieckich i francuskich. Autor tego artykułu nie widział jedynie druku z 1643 r., za to odnalazł jeszcze jedno wydanie XVII-wieczne – tłoczone w Lipsku u wdowy po Henningu Köhlerze. Według najnowszego stanu wiedzy *Idea hygieines recensita...* miała cztery wydania (poz. [79], [86], [87], [102]). Nieprzekonujące są informacje przekazane przez Estreichera czy potem przez Plucińską w odniesieniu do dwóch edycji z 1664 r. Być może dzieło *Idea hygieines recensita...* ukazało się we Frankfurcie nad Menem bez wiedzy autora – jak pisze Estreicher⁸⁷ – lecz dziś nie ma go w żadnej bibliotece. Zupełnie niewiarygodna natomiast jest informacja Plucińskiej o edycji jenajskiej z tego samego roku⁸⁸. Wygląda to na pomyłkę, gdzie zamiast roku 1674 podano rok 1664.

Trzykrotnie ukazał się podręcznik drzewoznawstwa pt. *Dendrographias...* – raz w XVII w. (poz. [84]) i dwa razy w wieku XVIII pod zmienionym tytułem: *Historiae naturalis de arboribus et plantis libri X...* (poz. [131], [137]). Tylko po dwa wydania miały takie dzieła, jak: *Naturae constantia...* (poz. [8], [17]) i *Polymathiae philologicae...* (poz. [93], [97]).

Należałoby rozwikłać wątpliwości dotyczące drugiego wydania *Polyhistora...* Estreicher⁸⁹, a w ślad za nim np. Plucińska⁹⁰, podaje, że wznowienie ukazało się w Amsterdamie w 1665 r. W żadnym katalogu takiej edycji

⁸⁶ A. Matuszewski, *Enchiridion ethicum Jana Jonstona...*, s. 243.

⁸⁷ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 616.

⁸⁸ H. Plucińska, *Bibliografia...*, s. 257.

⁸⁹ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 617.

⁹⁰ H. Plucińska, *Bibliografia...*, s. 257.

nie odnaleziono. Matuszewski twierdzi, że księga trzecia tego dzieła, zatytułowana *Res sub Monarchia Romana indivulsa ab Augusto Caesare ad Carolum Magnum exhibens* (tytuł na osobnej karcie przekładkowej, ale bez adresu wydawniczego), została wydana w 1665 r.⁹¹ Przypuszczalnie obie informacje nie są wiarygodne. Pierwsza część *Polyhistora...*, składająca się z trzech ksiąg, już w 1660 r. była drukowana i sprzedawana jako całość, na co wskazuje nawet spis treści poprzedzający rozprawę (poz. [78]). Ponadto księga trzecia pod względem typograficznym nie różni się niczym od pierwszych dwóch, przynajmniej w znanych Janeczkowi egzemplarzach, co także obala tezę o późniejszym roku wydania.

Na tym etapie badań nie można przesądzić, czy kiedykolwiek istniał druk *De theriaca Andromachi et ejus praecipuis ingredientibus* (poz. [14]), opublikowany w Lejdzie w 1634 r.⁹² Jego opis, w dodatku z datą 1644, znajduje się też w *Bibliografii polskiej*⁹³. Nietrudno zauważyć, że bardzo podobny tytuł ma książka wydana w 1642 r. w Lesznie: *Ad theriacae Andromachi singularia schediasma* (poz. [28]) – znajduje się w polskiej Bibliotece Narodowej (sygn. SD XVII.2.1347). Raczej należy skłaniać się ku temu, że tytuł był przeinaczony przez dawniejszych bibliografów, aniżeli dostrzegać w nim alternatywne wydanie lub wręcz zupełnie inny druk.

Rzadkością bibliograficzną jest książka pt. *Disputatio medica inauguralis De febribus...* (poz. [15]), będąca w zasobach British Library London (sygn. 7560.a.47). Na jej podstawie leszczyńnianin uzyskał doktorat w zakresie medycyny⁹⁴.

Jonston publikował własne dzieła w oficynach typograficznych, które mogły mu zapewnić dobrą jakość druku i rozgłos w świecie naukowym, a więc głównie w Holandii i Niemczech. Jeśli spojrzymy na przygotowany wykaz, to dostrzeżemy, że jego prace tłoczone były w XVII i XVIII w. w dwudziestu ośrodkach zlokalizowanych w siedmiu krajach europejskich: Anglii, Francji, Holandii, Niemczech, Polsce, Szwajcarii i Włoszech. Niebywałą rzeczą jest to, że jedna z książek Jonstona dotarła do Japonii i tam została przetłumaczona, a następnie wydana. Największą popularnością autor *Dendrographias...* cieszył się w północnej części Europy, co przekłada się na obecność jego pism w bibliotekach tychże państw. Tylko w zbiorach instytucji polskich, według ostrożnych szacunków, przechowuje się ponad 250 egzemplarzy różnych starodruków autorstwa Jonstona; wiele z nich zostało zdigitalizowanych i umieszczonych w internecie.

⁹¹ A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 69.

⁹² S. Kościński, *Słownik lekarzów polskich...*, s. 202.

⁹³ K. Estreicher, *Bibliografia polska*, s. 618.

⁹⁴ A. Matuszewski, *Popularyzacja nauki europejskiej...*, s. 64.

Szkoto-Polak cieszył się renomą wielkiego uczonego już w latach trzydziestych XVII w., a to za sprawą książek drukowanych w Niderlandach. Łącznie różni wydawcy opublikowali tam za jego życia 41 utworów, a po śmierci – osiem. Zdecydowanie silniejsze kontakty miał Jonston z drukarzami amsterdamskimi niż lejdejskimi, wszakże tam ukazały się jego pierwsze poważne prace: *Naturae constantia...* i *Thaumatographia naturalis...* W Amsterdamie wydano 39 dzieł (poz. [8]-[11], [13], [17], [26], [27], [30], [32], [42], [47], [49], [56]-[61], [65], [66], [69], [71]-[74], [76], [83], [89]-[92], [106], [114]-[119]), co stanowi prawie 28% wszystkich edycji. Dużo mniej druków wypuścili na rynek typografowie z Lejdy (poz. [12], [14], [15], [16], [19], [20], [29], [53], [55], [113]). Wysoki poziom edytorski książek mogły zagwarantować Jonstonowi oficyny we Frankfurcie nad Menem, stąd częsty wybór ich usług; wydrukowały one za jego życia 16 utworów (poz. [43]-[46], [48], [50]-[52], [68], [70], [84], [86], [88], [99], [100], [103]), a po śmierci – trzy (poz. [107], [108], [111]). Drukarze frankfurccy chętnie współpracowali z drukarzami lipskimi, stąd dwie książki z podwójnym miejscem druku (poz. [93], [97]). Choć Jonston nie unikał kontaktów zawodowych z rzemieślnikami leszczyńskimi, to powierzał im dzieła mniejszej miary – podręczniki szkolne, dzieła naukowe niewymagające ilustracji, a przede wszystkim teksty okolicznościowe (poz. [21]-[25], [28], [31], [33], [36], [38], [40], [41], [54]). Po spaleniu Leszna w 1656 r. Jonston zamieszkał w posiadłości Ziebindorff (obecnie Składowice) na Dolnym Śląsku⁹⁵. Od tamtej pory zawiązała się ściślejsza współpraca z nakładcą wrocławskim Veitem Jakobem Trescherem, który druk książek sławnego lekarza zlecał warsztatom w Jenie (poz. [78], [79], [96], [98], [101], [102], [104], [109]) i Lipsku (poz. [77], [80], [81], [120]). Samodzielnie wydał on tylko jeden tekst (poz. [75]). W samej Jenie być może drukowano *Idea hygieines recensita...* (poz. [87]), a w Lipsku – dwie inne publikacje (poz. [94], [95]). Z innych pras rozmieszczonych na Dolnym Śląsku Jonston korzystał jednorazowo, a były to: Bytom Odrzański (poz. [2]), Legnica (poz. [35]) i Brzeg (poz. [67]). W Londynie ukazywały się głównie utwory tłumaczone na język angielski (poz. [62]-[64], [82], [85], [105], [110]). W XVIII w. Jonstonem zainteresowali się Francuzi, którzy opublikowali kilka jego dzieł w Paryżu (poz. [121], [123], [138]-[140]) i Rouen (poz. [132], [134]-[136]). Czasem natrafiamy na teksty drukowane w bardzo odległych lub nieoczywistych miejscach, jak Genewa (poz. [5]), Wenecja (poz. [39], [122]), Berlin (poz. [3]), Hamburg (poz. [18]), Brema (poz. [34]), Augsburg (poz. [112]), Heilbronn (poz. [125]-[131], [133], [137]). Nie jest nam znane miejsce wydania czterech utworów (poz. [1], [4], [37], [124]).

⁹⁵ A. Matuszewski, *Jonston Jan*, s. 271.

Polihistor leszczyński okazywał przywiązanie do niektórych drukarzy, choć o jakiejś wyjątkowej wierności nie może być mowy. Najbardziej cenił usługi Holendrów i Niemców, bo nie tylko byli oni w stanie zadbać o wysoką jakość papierowego produktu, ale też o sprawną jego dystrybucję, a naukowcomi przecież o to chodziło. Do najważniejszych firm drukarsko-księgarskich epoki należała oficyna Elsevierów z siedzibą w Lejdzie i filią w Amsterdamie. W czasach Jonstona prowadzili ją Bonaventura i Abraham w Lejdzie oraz Lowijs (Ludovicus) i Daniel w Amsterdamie. Wydrukowali łącznie 12 dzieł leszczynianina (poz. [11], [15], [16], [26], [29], [30], [32], [42], [49], [65], [66], [76]), w tym tak znaczące tytuły, jak *Historia civilis et ecclesiastica...*, *Enchiridion ethicum...*, *Idea universae medicinae practicae...* oraz *De communione veteris ecclesiae syntagma...* Pierwsze dwie poważne publikacje naukowe Jonston wydał u Willema Jansza Blaeua (poz. [8], [9]). Nie wiadomo, dlaczego nie kontynuował współpracy z tym drukarzem, a kolejne wydania swych dzieł powierzał Johannesowi Janssoniusowi (poz. [10], [13], [17], [27], [47], [83]), a następnie jego spadkobiercy – Johannesowi van Waesbergenowi (poz. [92]). Piractwo książkowe, jak dziś byśmy to nazwali, uprawiał amsterdamski drukarz Jan Jacobsz Schipper. Wydawał on bezprawnie księgi wchodzące w skład *Historiae naturalis...* (poz. [56]-[61], [71]-[74], [89], [90]). Oprócz Elsevierów w Lejdzie działali Jacob Marcus, który wytłoczył dwa dzieła (poz. [12], [20]), i Joris Abrahamsz van der Marsce, z jednym wydawnictwem na koncie (poz. [19]). Pod znakiem nadziei (*sub signo Spei*), jak informuje napis na karcie tytułowej *Idea universae medicinae practicae libris XII absoluta...* (poz. [53]), wydali to dzieło Jérôme de La Garde i Jean Girin. Wybitnym dokonaniem typograficznym był druk sześciu ksiąg *Historiae naturalis...*, czym przed swoją śmiercią w 1650 r. zasłynął Matthäus Merian Starszy. Dzieło to kontynuowali dziedzice szwajcarskiego rytownika (poz. [43]-[45], [48], [50]-[52]). Warto zauważyć, że od kooperacji z Merianami rozpoczęła się wieloletnia współpraca Jonstona z drukarzami frankfurckimi. Thomas Matthias Götze, a po 1672 r. jego następcy tłoczyli tłumaczone przez leszczynianina na język łaciński dzieła Edwarda Brerewooda (poz. [46], [70], [103], [108]) – *Dendrographias...* wydrukował Hieronymus Polich na zlecenie dziedziców Meriana (poz. [84]), Johann Gottfried Kempfer wznowił dwukrotnie podręcznik medycyny (poz. [88], [100]), Lorenz Sigmund Körner nabył przed 1672 r. prawa do podręcznika historii powszechnej (poz. [99], [107], [111]). Podwójne miejsce wydania – frankfurcko-lipskie – mają dwie edycje książki *Polymathiae philologicae...*⁹⁶ (poz. [93], [97]). Na ich karcie tytułowej widnieje tylko nazwisko nakładcy: Esaias Fellgiebel. Przebywając w Lesznie, Jonston

⁹⁶ Obie edycje ma Biblioteka Narodowa w Warszawie (sygn. SD XVII.2.744 I, SD XVII.2.744 II).

korzystał z usług tamtejszych drukarzy – Daniela I Vettera i Wiganda Funcka (chętniej tego drugiego), aczkolwiek utwory, które im powierzał, miały nieco niższą rangę naukową bądź nie miały jej wcale (poz. [21]-[25], [28], [31], [33], [36], [38], [40], [41], [54]). Autor *De festis Hebraeorum et Graecorum schediasma* dobrze oceniał pracę Veita Jakoba Treschera, skoro zlecił mu wydanie nie tylko tego dzieła (poz. [75]), ale i kilku następnych. Bibliopola wrocławski chętnie działał w kooperacji z innymi rzemieślnikami, m.in. z Johannem Nisiusem z Jeny (poz. [78], [79], [96], [98], [101], [102], [104]), Christianem Michaellem z Lipska (poz. [77], [81]) i wdową po Henningu Köhlerze, też z Lipska (poz. [80]). W tym ostatnim warsztacie tłoczone były dodatkowo dwa inne teksty Jonstona (poz. [94], [95]), lecz bez udziału Treschera. Przekłady na język angielski ukazały się w Londynie u Johna Streatera (poz. [62], [63]) i u Petera Cole’a (poz. [64], [82], [85]). Kontrakty z innymi drukarzami, jak np. z Georgiem Bartschem z Hamburga (poz. [18]), Bertholdem de Villiersem z Bremy (poz. [34]) czy Pierrem Aubertem z Genewy (poz. [5]), zawierane były jednorazowo bądź nie zawierane były wcale, a druki ukazywały się bez zgody czy nawet wiedzy autora.

Jak wspomniano wcześniej, po śmierci Jonstona ukazało się 36 jego dzieł. Szczególne zasługi w propagowaniu jego dorobku w XVIII w. położyli Rudolf i Gerard Wetsteinowie, amsterdamscy wydawcy kompletu dzieł wchodzących w skład *Historiae naturalis...* (poz. [114]-[119]), Franz Josef Eckebrecht, wydawca z Heilbronn, mający w swej ofercie kilka publikacji leszczynianina (poz. [125]-[131], [133], [137]), wdowa prowadząca w Rouen zakład po zmarłym mężu Jacques’u-Nicolasie Besongne’em, która być może zdołała wydrukować wszystkie księgi *Historiae naturalis...* (poz. [132], [134]-[136]), oraz Louis Charles Desnos, paryski nakładca i wydawca tłumaczonej na język francuski Jonstonowskiej księgi o ptakach (poz. [138]-[140]).

Łatwy do wytłumaczenia jest fakt, dlaczego mamy tak mało dzieł Jonstona tłumaczonych na inne języki europejskie. Najwięcej, bo aż cztery teksty, przełożono na język angielski (łącznie siedem wydań – poz. [62]-[64], [82], [85], [105], [106]). W języku niderlandzkim ukazały się cztery z sześciu ksiąg *Historiae naturalis...* pod wspólnym tytułem *Naeukeurige beschryving van de natuur...*, choć *de facto* każdy tom miał swoją własną kartę tytułową (poz. [71]-[74]). Dwa dzieła tłoczono w języku francuskim – orzeczenie lekarskie Jonstona w sprawie Krystyny Poniatowskiej (poz. [5]) i księgę o ptakach z *Historii naturalnej* (poz. [138]-[140]). Dodatkowo François Chéreau wydał przed 1729 r. tekę z rycinami do tejże księgi (poz. [121]). Arnold, a następnie Bentkowski podali informację o francuskim przekładzie *Thaumatographia naturalis...*, jednakże nie ujawnili tytułu

takiej publikacji⁹⁷. Nie odnotował jej Estreicher w swojej bibliografii, nie jest również widoczna we współczesnych katalogach bibliotecznych, zatem można uznać, że druku takiego nie było. Tylko jedno dzieło z dorobku Jonstona – *Skeleton historiae universalis civilis et ecclesiasticae...* – przetłumaczono na język niemiecki⁹⁸ (poz. [18]). Wraz z holenderskimi kupcami i przedsiębiorcami na wyspy japońskie dotarła w 1663 r. niderlandzka wersja księgi o czworonogach *Beschrijving vande natuur der viervoetige dieren...* Nie było wówczas nikogo, kto zdołałby odczytać tę pracę, więc trafiła ona do rządowej biblioteki szogunatu. Dopiero Yoshimune, ósmy szogun z rodu Tokugawa, zainteresował się nią i zlecił jej przetłumaczenie⁹⁹. Dokonał tego Nero Genjō między pierwszym rokiem ery Kampo a trzecim rokiem ery Kan'en. Rzecz wyszła najprawdopodobniej w postaci drukowanej techniką drzeworytniczą (jap. *mokuhanga*) ok. 1750 r.¹⁰⁰ (poz. [124]). Nie ma adresu wydawniczego, ale też w ówczesnej Japonii nie było zwyczaju zamieszczania w książkach takich danych.

Jonston żył w czasach, kiedy łacina była nie tylko uniwersalnym językiem Kościoła, ale również nauki. Jako człowiek o niepośledniej umysłowości opanował wiele języków starożytnych i nowożytnych¹⁰¹, lecz pisał wyłącznie po łacinie. Ponieważ każdy naukowiec, aby naukę uprawiać, musiał znać ten język, to nie było potrzeby dokonywania czasochłonnych tłumaczeń. Stąd tak niewiele dzieł leszczyńskiego lekarza przełożono na inne języki europejskie.

Zakres prac poczynionych nad ułożeniem chronologicznego wykazu druków Jonstona pozwala na sformułowanie wniosku końcowego: opisy katalogowe (szczególnie dawne, kartkowe, ale też elektroniczne) bywają bardzo nieprecyzyjne, wprowadzając niejednokrotnie użytkownika w błąd. Najpoważniejsze konsekwencje powodują nieprawdziwe informacje dotyczące autorstwa poszczególnych dzieł, co zostało już wcześniej zasygnalizowane przy okazji ustępu o trzynomowym komentarzu Theophile'a Boneta. Za dzieło własne czy nawet napisane we współpracy nie możemy też uznać książki *The practice of physick...*, opublikowanej przez Petera i Edwarda Cole'ów w Londynie w 1661 r. Chociaż nazwisko Jonstona pojawia się na karcie tytułowej, to głównym autorem rozprawy był Lazare Rivière. Francuski lekarz odwołał się do leszczyńianina, by

⁹⁷ Por.: J.Ch. Arnold, *Wiadomość o życiu i dziełach Jana Jonstona...*, s. 142; F. Bentkowski, *Historia literatury polskiej...*, t. 2, s. 401.

⁹⁸ Zob. katalog Österreichische Nationalbibliothek (sygn. 49.L.33).

⁹⁹ Zob.: *Japan-Netherlands Exchange in the Edo Period. (1) Tokugawa Yoshimune and the Germination of Dutch Studies*, National Diet Library Japan, https://www.ndl.go.jp/nichiran/e/s1/s1_3.html (dostęp: 3 VII 2023).

¹⁰⁰ Za informację dziękuję Stanisławowi Meyerowi.

¹⁰¹ Jan Kuczkowski, *Wkład Jana Jonstona do nauki europejskiej*, [w:] *Jan Jonston. Praca zbiorowa...*, s. 57.

poddać komentarzowi jego pracę *Idea universae medicinae practicae...* Rivière nie był jedynym uczonym, który powoływał się na Jonstona, tworząc autorskie dzieła. Uczynił to również Johann Michaelis w pracy *Opera medico-chirurgica quotquot innotuerunt omnia...*, wydrukowanej przez Johanna Michaela Spörlina w Norymberdze w 1688 r. i wznowionej w roku 1698. Po nim uczonym z Leszna zainteresował się też Carl von Linné, który w 1777 r. w tomie pierwszym dzieła *Vollständiges Natursystem des Mineralreichs...* wypowiedział się na temat prac przyrodniczych Jonstona.

Nieścisłości zdarzają się przy przypisywaniu Jonstonowi dzieł drukowanych na początku XVII stulecia. Przykładowo w katalogu Swisscovery, niejedynym zresztą, odnotowany jest druk *Consolatio Christiana sub cruce ex vivifico Dei verbo...*, wydany w Lejdzie w 1609 r. Dziwne, że katalogujący nie zwrócił uwagi na datę urodzenia autora (wszak przy nazwisku podał daty biograficzne), który w rzeczonym roku osiągnął wiek 6 lat. Jeszcze bardziej kuriozalny jest następny przykład. Oto bowiem *Heroes ex omni historia Scotica lectissimi...* drukowany był w Lejdzie w 1603 r., kiedy Jonston dopiero przychodził na świat. W tym samym katalogu są nawet pisma opublikowane przed narodzinami przyszłego medyka: *Inscriptiones historicae regum scotorum continuata annorum serie a Fergusio primo regni conditore ad nostra tempora...* (Amsterdam 1602) oraz *Historia universalis civilis & ecclesiastica...* (Lejda 1588). Nastąpiła wyraźna pomyłka bibliotekarza, który przypisał autorstwo tych dzieł niewłaściwemu człowiekowi¹⁰². Na przełomie XVI i XVII w. żył bowiem i działał John Johnston (Jonstonus), szkocki poeta i uczonec. W katalogach są to błędy niedopuszczalne.

Wiele jeszcze pozostaje do zrobienia w kwestii ostatecznego ustalenia wszystkich wydań drukowanych prac Jonstona. Ogromnie istotny okazał się dostęp do globalnej sieci informacji za pośrednictwem internetu, który pozwolił na dopisanie wielu utworów do tej pory nieznanym polskim badaczom. Teraz należy liczyć, że w przyszłości globalna informacja będzie spójna, a więc opisy katalogowe będą identyczne w swej treści, przynajmniej w zakresie kluczowych parametrów, co ułatwi badania nad poszczególnymi edycjami (nie tylko przecież Jonstonianów).

Bibliografia

Ze względu na charakter artykułu zrezygnowano z zestawienia literatury podmiotowej i przedmiotowej. Dzieła Jonstona wyszczególniono w osobnym wykazie, a opracowania – głównie w pierwszych szesnastu przypisach; odnośniki do katalogów zawarto w przypisach 17–31.

¹⁰² Z wyjątkiem tego ostatniego wydawnictwa, które drukował Georg van der Marse w 1638 r.